

EXAMENSARBETE

Hösten 2009

Lärarytbildningen

Ansvar, möjligheter och hinder?

Elever i behov av särskilt stöd ur fristående skolors
rektorsperspektiv

Författare
Anders Forsberg
Annica Linhav Persson

Handledare
Agneta Ljung-Djärf

Ansvar, möjligheter och hinder?

Elever i behov av särskilt stöd ur ett rektorsperspektiv

Abstract

Enligt en undersökning som granskar svenska fristående skolors ställningstagande till att ta emot elever med funktionshinder, visar resultatet att var tionde fristående skola nekar funktionshindrade elever plats på skolan. Syftet med följande studie är att undersöka hur rektorer på fristående skolor beskriver sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Studiens teoretiska utgångspunkter baseras på det relationella och kategoriska perspektivet, vilka är två synsätt att se på elever i behov av särskilt stöd. Studien använder sig av en intervjuundersökning och tre rektorer för tre fristående skolor intervjuas. Enligt Lpo 94 har rektorn huvudansvaret för att elever i behov av särskilt stöd får tillgång till resurser de behöver samt att resurser anpassas efter elevers olika behov. Skollagen poängterar varje barns rätt till utbildning och framhåller även de fristående skolornas rätt att neka elever plats på skolan. Resultatet visar att rektorerna för de fristående skolorna, till övervägande del, beskriver sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella perspektivet. Ekonomin beskrivs av rektorerna som en central faktor för både ökad möjlighet men även som det största hindret att ta emot elever i behov av särskilt stöd.

Ämnesord: Barn i behov av särskilt stöd, elever i behov av särskilt stöd, insatser för elever i behov av särskilt stöd, integrering av elever i behov av särskilt stöd, rektors ansvar, specialpedagogiskt stöd, syn på elever i behov av särskilt stöd.

Innehåll

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund och syfte	5
1.2 Definitioner	6
1.3 Avgränsning	7
2. Litteraturgenomgång	8
2.1 Historik om elever i behov av särskilt stöd	8
2.2 Styrdokument och lagar	9
2.2.1 Läroplanen	10
2.2.2 Skollagen och grundskoleförordningen	10
2.2.3 Förslag till ny skollag - Den nya skollagen	12
2.2.4 Synsätt på elever i behov av särskilt stöd i styrdokument och lagar	13
2.3 Rektorns ansvar	14
2.3.1 Resurser	14
2.3.2 Specialpedagog	15
2.3.3 Åtgärdsprogram	15
2.4 Teoretiska utgångspunkter	17
2.5 Problemprecisering	20
3. Empirisk del	21
3.1 Metod	21
3.2 Urval	21
3.3 Beskrivning av undersökningsgrupp	22
3.4 Etiska utgångspunkter	22
3.5 Genomförande	23
3.6 Tillförlitlighet	26
3.7 Bearbetning	27
3.8 Metoddiskussion	27
4. Resultat	29
4.1 Rektorerens syn på sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd	29
4.2 Rektorerens syn på möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd	30
4.3 Rektorerens syn på hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd	32
4.4 Sammanfattning och analys.....	34
5. Diskussion	39
5.1 Fortsatt forskning.....	43
6. Sammanfattning	44
Referenslista	46
Bilaga	50

1. Inledning

Den här studien undersöker hur rektorer på fristående skolor beskriver sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Enligt grundskoleförordningen (1994:1194) är det rektorns ansvar och skyldighet att utreda och ta beslut om särskilt stöd för elever (5 kap. 1 §). Rektorer för kommunala skolor är, enligt skollagen (1985:1100), skyldiga att ta emot elever i behov av särskilt stöd i grundskolans årskurser. I skollagen poängteras det att varje barn skall ha samma förutsättningar för tillgång till skolutbildning samt att det ska tas hänsyn till elever i behov av särskilt stöd (1 kap. 2 §). Däremot framhålls det i skollagen att de fristående skolorna har rätt att neka elever i behov av särskilt stöd att få en plats på skolan om detta till exempel kan innebära alltför stora ekonomiska problem för skolan (9 kap. 2 §).

1.1 Bakgrund och syfte

Tv-programmet Skolfront och radioprogrammet Skolministeriet, vilka båda produceras av Utbildningsradion, genomförde hösten 2008 en undersökning som granskar svenska fristående skolors ställningstagande till att ta emot elever med funktionshinder. Resultatet av undersökningen visades i reportaget "Barnen som sorteras bort" som sändes hösten 2008 i tv-programmet Skolfront (www.ur.se 091109).

Reportrarna som genomförde undersökningen utgav sig för att vara föräldrar till två funktionshindrade elever i elvaårsåldern. Via telefon kontaktades 80 slumpmässigt utvalda fristående skolor i Sverige på grundskolenivå. Syftet med telefonsamtalen till de olika fristående skolorna var att undersöka möjligheterna att, som föräldrar, få de två funktionshindrade eleverna att få plats på de olika fristående skolorna. Av undersökningen framgick det att åtta av de 80 fristående skolorna, det vill säga var tionde fristående skola, inte ansåg att det fanns någon möjlighet för dem att erbjuda plats åt de två eleverna med funktionshinder på deras skolor. Förklaringen till dessa utlåtanden var att de fristående skolorna uppgav att det var alltför tidskrävande samt problematiskt för skolornas ekonomi att ta emot barn med funktionshinder (www.ur.se 091109).

Hösten 2009 visades en uppföljning av Skolfronts reportage "Barnen som sorteras bort", i tv-programmet Skolfront Special. Där framgick det hur reportrarna från Skolfront och Skolministeriet kontaktade de fristående skolorna en andra gång och uppgav att de var från

Utbildningsradion. De fristående skolorna blev informerade om att de hade begått ett lagbrott genom att neka de två eleverna med funktionshinder plats på skolan innan en utredning hade genomförts om huruvida möjligheterna var att ta emot dem (www.ur.se 091109).

Syftet med den här studien är att undersöka hur rektorer på fristående skolor beskriver sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd.

1.2 Definitioner

Under detta avsnitt presenteras definitioner av begreppen *elever i behov av särskilt stöd* och *fristående skolor*.

Elever i behov av särskilt stöd

I studien används begreppet *elever i behov av särskilt stöd* och innefattar alla elever som är i behov av särskilt stöd, oavsett diagnos, psykiskt och fysiskt funktionshinder. *Särskilt stöd* kan vara det stöd som ges från till exempel en specialpedagog och/eller en resurslärare och är det stöd som ges utöver vad klassläraren ger (Persson & Andreasson, 2003).

Fristående skolor

Persson (2001) definierar *fristående skolor* som ”Skolor inom det obligatoriska och frivilliga skolväsendet som med bidrag från kommunen och efter godkännande av Skolverket får bedriva skolverksamhet.” (s. 7). Friskolornas riksförbund (2009) definierar begreppet *friskolor* som även kan användas som benämningsnamn för *fristående skolor*.

Friskolor är skolor som drivs med en annan huvudman - ägare - än de som anordnas av kommunen eller landstinget. Fristående skolor finns på såväl grundskole- som gymnasienivå. [...] En fristående skola ska vara öppen för alla. Alla som vill har således rätt att gå i en av Statens Skolinspektion godkänd friskola. [...] Har Skolinspektionen också förklarat friskolan berättigad till kommunala bidrag är hemkommunen alltid skyldig att betala bidrag till skolan för varje elev som går där. (www.friskola.se 091204).

I studien kommer fristående skolor eller friskolor benämnas med begreppet *fristående skolor*. De två definitionerna ovan av fristående skolor anses i den här studien ge en god förklaring över innebörden av begreppet *fristående skolor* och är således lämpliga att använda för att visa skillnaderna mellan kommunala och fristående skolor.

1.3 Avgränsning

Genomgående för studien är att en avgränsning görs till elever i behov av särskilt stöd inom grundskolan, vilken omfattas av läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94).

2. Litteraturgenomgång

Litteraturen i litteraturgenomgången har hittats genom att söka i bibliotekets katalog för Högskolan Kristianstad, fulltextdatabaserna DIVA och Google Scholar samt Skolverkets sökformulär för publikationer. De viktigaste sökorden har varit elever i behov av särskilt stöd, rektors ansvar, barn i behov av särskilt stöd, insatser för elever i behov av särskilt stöd, syn på elever i behov av särskilt stöd, integrering av elever i behov av särskilt stöd samt specialpedagogiskt stöd.

Litteraturgenomgången tar sin början i historiken om elever i behov av särskilt stöd, där det beskrivs hur elever i svårigheter från början av 1800-talet har sorterats in i olika grupper och placerats på institutioner. Från 1960-talet och framåt började elever i behov av särskilt stöd inkluderas i skolan och man ansåg att om inte barn i svårigheter fick tillgång till utbildning, fanns det en risk att dessa barn blev utstötta av samhället (Tideman, Rosenqvist, Lansheim, Ranagården & Jacobsson, 2004; Hammarberg, 1998). Litteraturgenomgången behandlar vidare vad styrdokument och lagar framhåller om rektors och skolans ansvar och skyldigheter gentemot elever i behov av särskilt stöd. Här behandlas även styrdokument och lagars synsätt på elever i behov av särskilt stöd. Därefter framhålls tidigare forskning om vilket ansvar rektor har för det särskilda stödet och för hur resurser ska fördelas och användas i arbetet med elever i behov av särskilt stöd. Litteraturgenomgången avslutas med en genomgång av den här studiens teoretiska utgångspunkter.

2.1 Historik om elever i behov av särskilt stöd

I början av 1800-talet började barn, med olika diagnoser, sorteras in i olika grupper. Läkare och pedagoger använde sig av olika termer för att skilja på de elever som ansågs vara psykiskt störda och de som hade en utvecklingsstörning av något slag. De olika grupperna fick olika behandling för att tillgodose de olika behoven och grupperna placerades ut på institutioner (Tideman, Rosenqvist, Lansheim, Ranagården & Jacobsson, 2004).

1842 infördes det i Sverige ett beslut om att alla barn skulle få tillgång till undervisning via folkskolan (Degsell, 2005). Hammarberg (1998) framför att 1910 trädde ett förslag fram inom folkskolan om att tillföra ”svagklasser”. Detta ledde till ytterligare sortering av de barn som upptäcktes i klasser och som uppfattades som ”störande”. Sorteringen skedde i fyra grupper

”1) De efterblivna, 2) de fysiskt och psykiskt svaga, 3) de lata och tröga och slutligen 4) de fysiskt och psykiskt normala.” (s. 14).

På 1950-talet uppkom enhetsskolan, det som numera benämns som grundskola. I enhetsskolan fick elever med lätt utvecklingsstörning lov att delta då lärarna ansåg att de kunde ta in kunskap, men de fick endast undervisning på speciella skolor där inga ”normala” gick. Vidare fick de barn med grav utvecklingsstörning så gott som ingen utbildning alls och det var inte förrän på 1960-talet som detta ifrågasattes på grund av ekonomiska skäl. De sorteringar som genomfördes med elever som var i behov av särskilt stöd blev för kostsamt och oftast så innebar det att eleverna i dessa skolor, exempelvis svagklasser och institutioner, blev utstötta från samhället. Detta ledde vidare till att de avvikande och de funktionshindrade barnen skulle integreras in i skolan bland de ”normala” (Tideman m.fl., 2004).

Från 1960-talet och framåt väljer skolorna att inkludera så många barn som möjligt som har särskilda behov. Om barn med diagnoser och funktionshinder inte fick rätt till utbildning eller integrerades i den allmänna skolan, fanns det en stor risk att dessa barn blev utstötta och inte godkända av samhället (Tideman m.fl., 2004). Tideman m.fl. framför att Kliewer (1998) anser att inkluderingens betydelse skall vara ”... en rättighet för alla att vara delaktiga i den gemensamma kulturen, utbildningen etc. Genom sitt medborgarskap har alla barn oavsett förutsättningar och förmåga rätt till undervisning i samma skolsystem.” (Tideman m.fl., 2004, s. 17). Enligt Tideman m.fl. (2004) ska en skola vara till för alla, även för de med svåra funktionshinder och barn i behov av särskilt stöd. Att alla, oavsett förutsättningar, har rätt till utbildning är även något som behandlas i de styrdokument som vi använder oss av i skolan idag.

2.2 Styrdokument och lagar

Detta avsnitt behandlar vad styrdokument och lagar säger om rektors och skolans ansvar och skyldigheter gentemot elever i behov av särskilt stöd.

Skollagen är grundad av Sveriges riksdag och omfattar grundläggande regler som gäller för bland annat skola, förskola och vuxenutbildning. Förutom de grundläggande reglerna i skollagen innehåller grundskoleförordningen förordningar, det vill säga bestämmelser och regler för grundskolan, som är stiftade av Sveriges regering. Läroplanen för det obligatoriska

skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) är stiftad av Sveriges regering och innefattar regler, mål och riktlinjer för grundskola, förskoleklass och fritidshem (www.skolverket.se 091110).

2.2.1 Läroplanen

I läroplanen (Lpo 94) poängteras det att varje skolform i Sverige skall omfattas av en likvärdig utbildning för samtliga elever. Vidare betonas det i Lpo 94 att den undervisning som sker i skolan ska vara utformad så att den är lämplig för samtliga elever och ska därmed ta hänsyn till elevernas individuella behov, erfarenheter och förutsättningar (Utbildningsdepartementet, 2006).

Lpo 94 framhåller att elever i behov av särskilt stöd ska få den hjälp och de resurser som de behöver samt att skolan har ett huvudsakligt ansvar för de elever som har svårt för att uppnå utbildningens mål. Lpo 94 påpekar att det viktigaste inte är hur målen blir uppnådda av varje enskild individ, utan att de blir uppnådda. Således måste undervisningen utformas på olika sätt för att kunna anpassas till elevers olika behov (Utbildningsdepartementet, 2006).

Enligt Lpo 94 har rektorn det främsta ansvaret för att elever i behov av särskilt stöd har tillgång till och erhåller det stöd som de är i behov av. Rektorn ska se till att resurser och stödåtgärder för elever i behov av särskilt stöd anpassas till elevernas olika behov utifrån lärarnas bedömning av elevernas utveckling (Utbildningsdepartementet, 2006).

2.2.2 Skollagen och grundskoleförordningen

Skollagen (1985:1100) betonar att varje barn ska ha samma förutsättningar för tillgång till skolutbildning samt att denna utbildning skall vara lika likvärdig oavsett var i Sverige den anordnas (1 kap. 2 §). När det gäller elever i behov av särskilt stöd poängterar skollagen att ”I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd.” (1 kap. 2 §). För grundskolan framhåller skollagen att ”Särskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet.” (4 kap. 1 §).

Grundskoleförordningen (1994:1194) framhåller att beslut om särskilt stöd för elever ska fattas av rektor och rektorn har en skyldighet att utreda behoven (5 kap. 1 §).

Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, skall rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, skall rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet skall det framgå vilka behoven är, hur de skall tillgodoses samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare skall ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas (Grundskoleförordningen, 1994:1194, 5 kap. 1 §).

Vidare framhåller grundskoleförordningen att elever i behov av särskilt stöd ska få det behövda stödet i den klassen som eleven går i. ”Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sådant stöd skall i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör.” (5 kap. 4 §).

Skollagen (1985:1100) behandlar vilka regler som gäller för fristående skolor och framhåller att ”Skolplikt får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd enligt 2 §.” (9 kap. 1 §). Enligt paragraf 2 i skollagens kapitel om fristående skolor betonas det att:

En fristående skola, vars utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan, särskolan respektive specialskolan skall förmedla, skall godkännas, om

1. skolan även i övrigt svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet,
2. huvudmannen för skolan har förutsättningar att bedriva verksamheten i enlighet med ovan angivna villkor,
3. skolan står öppen för alla barn som enligt denna lag har rätt till utbildning inom motsvarande skolform i det offentliga skolväsendet, med undantag för sådana barn vilkas mottagande skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan [...] (Skollagen, 1985:1100, 9 kap. 2 §).

Skollagen poängterar vidare att godkända fristående skolor har rätt till att få bidrag. Detta innebär att kommunen ska ge bidrag till samtliga elever som går i en skola vilken har en utbildning som motsvarar grundskolans. Detta bidrag benämns som grundbelopp och ska ge skolan ersättning för varje elevs kostnad av bland annat undervisning, läromedel, utrustning, elev- och hälsovård, lokaler och måltider. Grundbeloppet som ska ges till alla elever ska bestämmas lika oavsett om en elev går i kommunens grundskola eller i en fristående skola inom kommunen (9 kap. 6 §).

Utöver grundbeloppet ska de elever som ”har ett omfattande behov av särskilt stöd [...]” (Skollagen, 1985:1100, 9 kap. 6 §) få ett bidrag, ett så kallat tilläggsbelopp. Däremot har

kommunen under vissa omständigheter, ingen skyldighet att ge ut detta bidrag. ”Kommunen är dock inte skyldig att lämna bidrag för elever som är i behov av särskilt stöd, om betydande ekonomiska eller organisatoriska svårigheter uppstår för kommunen.” (Skollagen, 1985:1100, 9 kap. 6 §).

2.2.3 Förslag till ny skollag – Den nya skollagen

Statsrådet Jan Björklund har tillsatt Skollagsberedningen (U 2006:E), vilket är en arbetsgrupp från Utbildningsdepartementet, som har fått i uppgift att ta fram ett förslag till ny skollag. Den nya skollagen beräknas kunna träda i kraft den 1 juli 2011. Den befintliga skollagen anses inte skildra utvecklingen av skolsystemet och hur verkligheten ser ut idag och ett exempel på detta är framväxten av fristående skolor. I motsvarighet till den skollag som gäller idag så innebär den nya skollagen att en stor förändring finns vad gäller regler för fristående skolor (Utbildningsdepartementet, 2009 a).

Kommunala och fristående skolor ska i så stor utsträckning som möjligt ha en gemensam reglering. Utgångspunkten är att lika regler ska gälla oavsett vem som är huvudman, till skillnad från idag där samma regler bara gäller när det särskilt anges [...] (Utbildningsdepartementet, 2009 a, s. 1).

I den nya skollagen (DS 2009:25) framgår det att ”Varje fristående grundskola ska vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i grundskolan.” (Utbildningsdepartementet, 2009 b, s. 93, 9 kap. 32 §). Vidare betonas det att ”Huvudmannen behöver inte ta emot eller ge fortsatt utbildning åt en elev om hemkommunen har beslutat att inte lämna bidrag för eleven [...]” (Utbildningsdepartementet, 2009 b, s. 93, 9 kap. 32 §).

Regeringen har genom en proposition, 2008/09:171 Offentliga bidrag på lika villkor, föreslagit att huvudmannen för en fristående skola ska ha rätt att överklaga det beslut som en kommun tar om tilläggsbeloppet för elever i behov av särskilt stöd som ges till den fristående skolan. En kommuns beslut om bidraget ska även bestämmas utifrån de regler som kommunen tillämpar för den egna verksamheten, till exempel grundskola inom kommunen (*Regeringens proposition 2008/09:171*, Utbildningsdepartementet). Den 10 juni 2009 fattade riksdagen ett beslut om propositionen 2008/09:171 Offentliga bidrag på lika villkor. Detta beslut innebär bland annat att om en fristående skola anser att kommunens beslut om bidraget är orättvist beräknat, har den fristående skolan möjlighet och rätt att överklaga detta beslut.

Reglerna för beslutet om offentliga bidrag på lika villkor började gälla den 1 juli 2009 och reglerna är tillämpningsbara från och med den 1 januari 2010 (www.riksdagen.se 091127).

2.2.4 Synsätt på elever i behov av särskilt stöd i styrdokument och lagar

Fram till 1998 användes uttrycket elever *med* behov av särskilt stöd i styrdokument och lagar. 1998 reviderades läroplanen (Lpo 94) och begreppet ändrades till elever *i* behov av särskilt stöd (Furberg, 2005). Ändringen från *med* till *i* infördes i skollagen 1999 (Österlind 2008). Syftet var att göra en markering för att visa att de svårigheter som en elev kan ha, inte nödvändigtvis beror på individen eller är egenskaper hos eleven, utan kan istället bero på den omgivning som eleven befinner sig i. Därför behöver skolverksamheten ha en förmåga att anpassas till de olika förutsättningar som elever har (Degsell, 2005).

Skillnaden mellan uttrycken elever *med* behov av särskilt stöd och elever *i* behov av särskilt stöd, kan ses i samband med två perspektiv, det *kategoriska* och det *relationella*. Det kategoriska perspektivet ser en elevs svårigheter och särskilda behov som individbundna och som egenskaper hos eleven. Här tillämpas uttrycket elever *med* behov av särskilt stöd. Det andra synsättet är det *relationella* perspektivet som istället utgår ifrån skolans pedagogik och hur skolans verksamhet kan anpassas till en elevs förutsättningar och behov. De förändringar som sker i en elevs omgivning kan påverka elevens förutsättningar att nå uppställda mål och krav. Här tillämpas istället uttrycket elever *i* behov av särskilt stöd (Emanuelsson, Persson & Rosenqvist, 2001). Det *kategoriska* och *relationella* perspektivet behandlas utförligare i den här studiens teoretiska utgångspunkter

Det relationella perspektivet är det synsätt som idag präglar skolans styrdokument (Degsell, 2005). Tideman m.fl. (2004) menar att dagens synsätt i skolans styrdokument, fastställer att det är skolan som ska anpassa sig till eleverna och inte tvärtom. Emanuelsson m.fl. (2001) poängterar att deras analyser av bland annat regeringspropositioner och styrdokument för skolan, visar att dessa dokument framhåller ett relationellt perspektiv vad gäller specialpedagogik och särskilt stöd. Dock hävdar Degsell (2005) att när skolor bedömer elevers svårigheter, genomförs detta ofta utifrån att svårigheter ses som individbundna, det vill säga att elevernas svårigheter och särskilda behov ses som egenskaper hos eleven.

2.3 Rektorns ansvar

Rektorn ansvarar för att skolan ska fungera för alla parter, både elever, lärare och föräldrar. Det är rektorns ansvar att ha god föräldrakontakt samt fördela och använda skolans resurser på så sätt att det gynnar eleverna och ger dem en så god och positiv skolgång som möjligt (Ogden, 2001). Persson, Andreasson och Heimersson (2005) poängterar i en studie med tio medverkande skolor, att rektorerna på skolorna har en avgörande roll för att se till att skolans resurser fördelas så att eleverna ges goda möjligheter till en positiv miljö för lärande. Vidare visar studien att på de skolor där lärare får stöd av rektorn till att själva medverka och påverka organiseringen av skolverksamheten, är lärare mer positivt inställda till de resurser som är tillgängliga för skolan.

2.3.1 Resurser

Börjesson (1997) poängterar att det inte är varje elev som får hjälpen de behöver i form av resurser. Larsson-Swärd (1999) framför att det viktigaste inte är hur mycket resurser som sätts in, utan kvaliteten på resurserna som ska finnas som stöd för elever i behov av särskilt stöd. Larsson-Swärd framför även att det är viktigt för skolor att ha tydliga riktlinjer för hur arbetet med hjälp av resurser till dessa elever skall fortskrida. Hammarberg (1998) styrker detta och poängterar att det finns lika många skolor som har och inte har välplanerade strategier för elever i behov av särskilt stöd. Detta leder vidare till att elever i behov av särskilt stöd inte får de resurser som behövs och kan omöjligt nå de mål som skolan kräver. Vidare anser Hammarberg att resurserna till elever i behov av särskilt stöd inte bara ska hjälpa dem att nå målen, utan även hjälpa dem att inte behöva lämna den ordinarie gruppen och undervisningen där i. Resurserna hjälper även eleven i behov av särskilt stöd att bli sedd, hörd och bekräftad i klassrummet, både av kamrater och lärare.

Under 1990-talet genomfördes det neddragningar av resurser i grundskolan och resursbristen blev mer påtaglig i den specialpedagogiska verksamheten än i den ordinarie skolverksamheten (Persson & Andreasson, 2003). Persson, Andreasson och Heimersson (2005) framhåller i studien med tio medverkande att skolorna ser bristen på ekonomiska resurser som en betydande orsak till att elever i behov av särskilt stöd inte får det stöd som de behöver. Furberg (2005) framför i sin tur att verksamheten i olika skolor skiljer sig åt eftersom ekonomin inom en kommun påverkar vilka resurser som finns tillgängliga och kan användas av skolan.

I en studie med drygt 20 procent av Sveriges grundskolor, undersöktes det hur vanligt det är i skolorna med upprättande och användning av åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd samt vilket innehåll åtgärdsprogrammen har. Resultatet av studien visar att 21 procent av eleverna är i behov av särskilt stöd men det är endast 17 procent som får särskilt stöd. Detta betyder att var femte elev som är i behov av särskilt stöd inte får det stöd som hon eller han behöver. Resultatet att 21 procent av eleverna är i behov av särskilt stöd, är enligt författarna till studien relativt pålitligt för olika skolformer och regioner i Sverige (Persson & Andreasson, 2003).

2.3.2 Specialpedagog

En resurs som hjälper elever i behov av särskilt stöd är specialpedagogen. Det är, enligt Börjesson (1997), specialpedagogens uppgift att upptäcka de elever som är i behov av särskilt stöd samt finna metoder som hjälper eleven i fråga att följa med i undervisningen. Liljegren (2000) anser att det inte bara är specialpedagogens ansvar att bygga upp en metod för elever i behov av stöd utan också skolledningen och övriga specialistfunktioner. Liljegren anser även att det är specialpedagogen som kan påverka både föräldrar, lärare och elever vad gäller förändringar i undervisningen och miljön. Vidare poängterar Hammarberg (1998) att rektorn, tillsammans med specialpedagogen, har ett stort ansvar vad det gäller resurserna som ges till elever i behov av särskilt stöd. Oftast är det rektorn själv, eller tillsammans med övrig skolledning, som bestämmer hur resurserna skall användas för att hjälpa elever i behov av särskilt stöd. I den tidigare nämnda studien (Persson & Andreasson, 2003) där drygt 20 procent av Sveriges grundskolor medverkade, framhålls det att vanligtvis bestäms de elever som ska få särskilt stöd genom en samverkan mellan rektorn och specialpedagogen.

2.3.3 Åtgärdsprogram

Persson (2001) definierar åtgärdsprogram som ett ”Dokument för elev som behöver särskilda stödåtgärder.” (s. 12). Skolverket (2008) beskriver vilket syfte ett åtgärdsprogram har.

Skolan ska ge det särskilda stöd en elev behöver. Ett åtgärdsprogram syftar till att säkerställa att en elevs behov av särskilt stöd tillgodoses. Åtgärdsprogrammet har en central roll i skolans arbete med särskilt stöd genom att vara redskapet för personalen när det gäller planering och utveckling av den pedagogiska verksamheten kring den enskilde eleven (Skolverket, 2008, s. 6).

Hammarberg (1998) framhåller att det är rektorn som har ansvaret för att ett åtgärdsprogram fortlöper på så vis att eleverna i behov av särskilt stöd får de resurser som de behöver och

klarar de mål som skolan kräver. Vidare poängterar Hammarberg att uppbyggnaden av åtgärdsprogrammet och målen skall göras tillsammans med eleven, som är i behov av särskilt stöd, föräldrar. Föräldrarna väljer oftast att vara med i planeringen då de själva vet mest om elevens behov och färdigheter samt att vara delaktiga i den pågående processen. Åtgärdsprogrammet är uppbyggt för att bland annat se vilka resurser som behövs för den enskilda eleven i behov av särskilt stöd. Larsson-Swärd (1999) framför att det är åtgärdsprogrammet som följer elevens utveckling och ser vilka behov eleven har i form av resurser. ”Barnets bästa ska sättas i första rummet när det gäller åtgärder som rör barn. Behovet av tidiga insatser skall särskilt beaktas.” (s. 102). Vidare anser Larsson-Swärd att det inte är åtgärdsprogrammet i sig som bestämmer behovet av resursen som behövs, utan det är alltid elevens behov som står i centrum. Åtgärdsprogrammet är till hjälp för att upptäcka och följa framsteg som elever gör med hjälp av de planeringar och åtgärder som sätts in för att eleven ska klara målen i skolan.

Enligt Skolverket (2008) utarbetas åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd ofta utifrån att det är eleven, den enskilde individen, som ensam besitter svårigheter. Således ses det som att det är skolans ansvar att åtgärda dessa svårigheter med hjälp av åtgärdsprogrammet. Detta framgår även av Isaksson (2009). I en studie som undersöker skolors åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd, betonar Isaksson att åtgärdsprogrammets beskrivningar av elevers svårigheter i skolan, framför allt hänvisas till den individuella elevens brister och person. De insatser som åtgärdsprogrammen tar upp för att hjälpa och stödja eleverna, är oftast baserade på att eleven ska träna upp sin förmåga för att prestera bättre i skolarbetet.

Persson (2001) poängterar att ett åtgärdsprogram inte ska peka ut elevens brister, utan snarare se vilka åtgärder som kan göras i skolmiljön för att stimulera eleven och hjälpa dem att nå skolans mål. Vidare anser Persson att även undervisningen kan granskas för att eleven i behov av särskilt stöd skall kunna nå de mål som krävs. Börjesson (1997) påpekar att skolan alltid ska vara förberedd att ändra sin verksamhet så att det hjälper elever i behov av särskilt stöd att vilja lära och ta del av den undervisning som ges. Skolverket (2008) poängterar i sin tur att skolan ska utgå ifrån att skolans miljö, verksamhet, undervisning och organisation som eleven befinner sig i, påverkar elevens behov av särskilt stöd. Därför ska skolan ha kunskap om och handlingskraft för att verksamheten, undervisningen och miljön i skolan kan behöva anpassas för elevers olika förutsättningar och behov av särskilt stöd. Isaksson (2009) påpekar dock att

det i skolan har funnits ett traditionellt synsätt att se på elever med svårigheter som brister hos eleven.

2.4 Teoretiska utgångspunkter

Detta avsnitt behandlar två specialpedagogiska perspektiv på elever i behov av särskilt stöd, det *kategoriska* samt det *relationella* perspektivet.

Det kategoriska och relationella perspektivet

Det *kategoriska perspektivet* har en syn på en elev som har svårigheter och särskilda behov, som individuella egenskaper hos eleven. En elevs svårigheter och särskilda behov ses till exempel enbart som medfödda, beroende av låg begåvning eller kopplade till svåra hemförhållanden. Svårigheterna är alltså bundna till eleven, individen. Det traditionella inom skolan har varit att en elevs svårigheter har setts utifrån de avvikelser från det som anses vara ”normalt” som en elev har uppvisat samt att elevens svårigheter har fastställts utifrån medicinsk och psykologisk diagnostisering. Det som anses vara ”normalt” har alltså tagit sin utgångspunkt ur det medicinska och psykologiska forskningsfältet. (Emanuelsson m.fl., 2001).

Det kategoriska perspektivet kan benämnas som ett individualistiskt perspektiv. Både Nilholm (2005) och Isaksson (2009) framhåller att ett individualistiskt perspektiv har diskuterats och behandlats av flera författare. Ett individualistiskt perspektiv har sin utgångspunkt i det medicinska och psykologiska forskningsfältet. Perspektivet har getts olika namn av olika författare, dock betonar Nilholm (2005) att ”Centralt för detta perspektiv är att ”problemet” placeras hos individen.” (s. 125).

Under lång tid har det kategoriska perspektivet präglat synsättet på elever i behov av särskilt stöd i skolverksamheten och ett antagande kan göras att detta perspektiv eller synsätt fortfarande framträder starkt (Persson, 2001). Emanuelsson m.fl. (2001) betonar dock att det relationella perspektivet har börjat träda fram i specialpedagogisk forskning och i skolverksamhetens synsätt på elever i behov av särskilt stöd.

Tabell 1. Konsekvenserna för skolans specialpedagogiska verksamhet beroende på perspektivval (Persson, 2001, s. 143).

	Relationellt perspektiv	Kategoriskt perspektiv
Uppfattning av pedagogisk kompetens	Förmåga att anpassa undervisning och stoff till skilda förutsättningar för lärande hos eleverna	Ämnesspecifik och undervisningscentrerad
Uppfattning av specialpedagogisk kompetens	Kvalificerad hjälp att planera in differentiering i undervisning och stoff	Kvalificerad hjälp direkt relaterad till elevers uppvisade svårigheter
Orsaker till specialpedagogiska behov	Elever i svårigheter. Svårigheter uppstår i mötet med olika företeelser i uppväxt- och utbildningsmiljön	Elever med svårigheter. Svårigheter är antingen medfödda eller på annat sätt individbundna
Tidsperspektiv	Långsiktighet	Kortsiktighet
Fokus för specialpedagogiska åtgärder	Elev, lärare och lärandemiljön	Eleven
Förläggning av ansvaret för specialpedagogisk verksamhet	Arbetsenheter (-lag) och lärare med aktivt stöd från rektor	Speciallärare, specialpedagoger och elevvårdspersonal

Emanuelsson m.fl. (2001) framhåller att det centrala och grundläggande i det *relationella perspektivet*, är skolans pedagogik och hur skolverksamheten utformas och anpassas för eleven. Det relationella perspektivet har, till skillnad från det kategoriska perspektivet, inte en syn på att svårigheter i skolan är bundna till eleven, individen. Utan istället är det viktiga ”det som sker i förhållandet, samspelet och interaktionen mellan olika aktörer.” (s. 7). Vidare betonar Persson (2001) att ”... ett relationellt perspektiv innebär dessutom att elevens förutsättningar i olika avseenden också ses relationellt, dvs förändringar i elevens omgivning förutsätts kunna påverka hans eller hennes förutsättningar att uppfylla vissa på förhand uppställda krav eller mål.” (s. 144). De stödåtgärder som en elev i behov av särskilt stöd ges i det relationella perspektivet, fokuserar både på elev, lärare och lärandemiljön. Lärare och arbetslag har med stöd av rektorn, ansvaret för det specialpedagogiska stöd som en elev får (se tabell 1). Skolverksamheten ska således anpassas till elevers olika förutsättningar och behov (Persson, 2001).

Persson (2001) påpekar att ett relationellt perspektiv kräver långsiktiga förändringar och lösningar. I skolverksamheten är dock akuta specialpedagogiska problem vanligt förekommande och dessa problem kräver omedelbara åtgärder. Ur det kategoriska perspektivets synsätt genomförs dessa åtgärder kortsiktigt utan försök till långsiktiga lösningar på problem (se tabell 1). I skolverksamheten kan därmed långsiktiga lösningar och förändringar ses som besvärliga och som inte löser de akuta problemen som finns. Som tidigare nämnts menar Persson att traditionen inom skolan och då främst inom verksamheten för specialpedagogik, har tagit sin utgångspunkt i det kategoriska perspektivet. Insatta stödåtgärder för elever i behov av särskilt stöd har fokuserats direkt mot den enskilde eleven för att åtgärda elevens uppvisade svårigheter. Det har varit en specialists uppgift att ge det särskilda stödet till eleven, till exempel en specialpedagog eller speciallärare (se tabell 1).

I fortsättningen av den här studien kommer de två perspektiven, det *kategoriska* och det *relationella*, att tillämpas som faktorer för hur de intervjuade rektorerna för fristående skolor har för synsätt eller perspektiv i relation till hur de beskriver möjligheter, hinder samt sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Om rektorerna beskriver möjligheter, hinder och/eller sitt ansvar som att till exempel se hur de kan, eller skulle vilja kunna, anpassa och utforma skolverksamheten för elever i behov av särskilt stöd och för att kunna ta emot dessa, kan detta uppfattas som ett relationellt perspektiv i rektorernas beskrivningar. Vidare kan ett relationellt perspektiv uppfattas om rektorernas beskrivningar av åtgärder, förändringar och så vidare som görs, eller skulle vilja göras, fokuserar både på eleverna i behov, lärare och på lärandemiljön (se tabell 1). Det vill säga att rektorerna inte enbart fokuserar på att problem och svårigheter ligger hos den enskilde eleven och är individbundna. Utan att de istället fokuserar på och ser till vad som kan göras, förändras och anpassas i skolverksamheten för att möta elevers olika behov av särskilt stöd.

Vidare kan ett kategoriskt perspektiv uppfattas om de beskrivningar rektorerna gör av möjligheter, hinder och/eller sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd, ses som att svårigheter och problem är individbundna till den enskilde eleven (se tabell 1). Rektorernas beskrivningar kanske då ger uttryck för att de inte har några planer på eller tankar om att anpassa och utforma skolverksamheten för elever i behov av särskilt stöd. Åtgärder, förändringar och så vidare som görs fokuserar då enbart på eleverna i behov och inte även på lärare och lärandemiljön. Den enskilde eleven kan då ses som bärare av svårigheter och

problem och det blir då till exempel en specialpedagogs uppgift och ansvar att ge åtgärder direkt relaterade till de svårigheter och problem som eleven visar upp (se tabell 1).

2.5 Problemprecisering

Studiens problemprecisering utgår ifrån studiens syfte och de teoretiska utgångspunkterna i litteraturgenomgången. Att undersöka vilket synsätt eller perspektiv rektorer för fristående skolor beskriver om möjligheter, hinder samt sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd anses vara relevant för studiens syfte. I studiens bakgrund framgår det, av en undersökning (www.ur.se 091109), att var tionde fristående skola nekar elever i behov av särskilt stöd plats på skolan. Problempreciseringen är som följer:

- Hur beskriver rektorer för fristående skolor sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella och kategoriska perspektivet?
- Hur beskriver rektorer för fristående skolor möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella och kategoriska perspektivet?
- Hur beskriver rektorer för fristående skolor hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella och kategoriska perspektivet?

3. Empirisk del

I den empiriska delen redogörs det för hur undersökningen gått tillväga samt vilken metod som har tillämpats. Det beskrivs även vilka personer som har intervjuats och hur efterarbetet med intervjuerna bearbetats.

3.1 Metod

Metoden som är vald för den här studien är en intervjuundersökning. Denscombe (2000) anser att det är syftet i studien som är underlaget till vilken metod som är lämpligast att använda. I den här studien är det viktigt att gå in på djupet av hur rektorerna på de fristående skolorna beskriver möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt och därför har intervjuer ansetts som det bästa tillvägagångssättet. Intervjuer är användbara för att få fram djup och utförlig information (Denscombe, 2000). Under intervjuer kan följdfrågor ställas om något blir oklart under intervjuernas gång. Patel och Davidson (2003) poängterar att det kan vara en fördel för den som intervjuar att redan innan intervjun ha förberett följdfrågor då detta kan förtydliga och ge mer information av svaren till frågorna som ställts. Under rubriken Genomförande beskrivs det hur intervjuprocessen behandlats och där benämns även att studien använder sig av semistrukturerad intervju som består av färdiga men öppna frågor som låter den intervjuade personen tala utförligt och utveckla sina åsikter om ämnet i intervjufrågorna (Denscombe, 2000). En kvalitativ intervju syftar till att få fram och urskilja den intervjuade personens uppfattningar om något. Därför går det inte att utforma några svarsalternativ i förväg som intervjupersonen kan svara på samt att det inte heller går att veta vad det absolut sanna eller rätta svaret är på en fråga (Patel & Davidson, 2003).

3.2 Urval

Urvalet för undersökningen är rektorer för fristående skolor. Detta val gjordes då det är relevant för studien att intervju de personer som har kunskaper och även ett huvudansvar för att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Denscombe (2000) påpekar att urvalet av de personer som medverkar i intervjuerna oftast blir valda på grund av deras expertis eller erfarenheter inom området som ska undersökas. Vidare framför Denscombe att i och med att personerna som valts ut har denna erfarenhet och expertis så kan forskarna till studien gå djupare in på frågorna som ställs. De intervjuade personerna har då kunskaper om ämnet och

det är troligt att de kan svara utförligt på de frågor som ställs. Dessa personer benämns som ”nyckelpersoner”.

3.3 Beskrivning av undersökningsgrupp

Undersökningsgruppen består av tre rektorer från tre olika fristående skolor inom en kommun i Skåne. Rektorerna är av både kvinnligt och manligt kön, i olika åldrar och har olika erfarenheter inom det ämne som studien undersöker. Denscombe (2000) anser, som tidigare nämnts, att personerna för intervjun oftast blir utvalda efter deras expertis och erfarenheter. I denna studie är det rektorerna för de fristående skolorna som sätts i fokus och därför är det relevant att just de här personerna blir intervjuade. I fortsättningen av den empiriska delen kommer en intervjuad person att benämnas informant. Denscombe benämner den intervjuade personen för informant eftersom det är denne som besitter informationen som kommer att användas i studien.

I *resultatet* kommer rektorerna att benämnas som *Lisa*, *Anna* och *Stina*. Även om rektorerna är av både kvinnligt och manligt kön är detta inte relevant för den här studien. Därför har ett val tagits att benämna rektorerna med kvinnonamn eftersom det inte ska vara möjligt att identifiera rektorerna inom denna kommun eller för rektorerna att identifiera varandra i studien. Namn valdes att användas för rektorerna för att resultatet ska bli mer läsvänligt och lättare att bearbeta.

3.4 Etiska utgångspunkter

Vetenskapsrådet (2002) har krav som måste följas när en studie görs. De krav som måste följas är uppdelade i fyra huvudkrav: ”informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet” (s. 6). Dessa krav är grundläggande för hur metoden för en studie ska gå tillväga.

Informationskravet är den information som ska ges till informanterna som deltar i studien (Vetenskapsrådet, 2002). Den information som gavs till informanterna i den här studien är hur studien ska användas och hur den kommer att spridas. Att medverka i studien var frivilligt och samtliga informanter fick information om att de skulle förbli anonyma och hade rätt att avbryta eller vägra svara på de frågor som ställdes under intervjun. Detta ska alltid klargöras

för informanterna innan varje intervju tar sin början (Vetenskapsrådet, 2002). Dock var det inte någon informant som avbröt eller vägrade svara på någon fråga.

I samtyckeskravet måste det ges ett godkännande från informanterna av att informationen från intervjuerna får lov att användas i studien. Informanterna får även bestämma på vilka villkor som de ställer upp och detta ska respekteras av forskaren eller forskarna som ansvarar för studien (Vetenskapsrådet, 2002). När informanterna hade gett sitt samtycke till att informationen från intervjuerna skulle användas i studien, att de skulle förbli anonyma samt att de hade rätt att avbryta eller vägra svara på frågor, fick de även ge sitt samtycke till att intervjun blev ljudinspelad. Detta medförde att anteckningsmaterial alltid fanns medtaget om informanterna valde att inte låta intervjuerna bli inspelade. Samtliga informanter gav sitt samtycke till att intervjuerna blev ljudinspelade.

Det tredje kravet är konfidentialitetskravet och innebär att informanterna inte ska kunna identifieras i studien. Alla personliga uppgifter ska tas bort från studien och informanterna ska förbli anonyma (Vetenskapsrådet, 2002). Informanterna fick information om den sekretess som gäller under studien och att deras namn, kommun och skola skulle förbli anonyma. Det som blev inspelat under intervjun skulle behandlas på så sätt att alla namn och uppgifter skulle tas bort så att informanterna inte kan identifieras i studien.

Det sista kravet är nyttjandekravet och gäller speciellt för privatpersoner. De uppgifter som samlats in om informanterna får aldrig ges ut till obehöriga personer. Andra forskare som vill ta del av studien måste, även dem, ta hänsyn till att informanterna förblir anonyma (Vetenskapsrådet, 2002). Den här studien är inte inriktad på att studera privatpersoners åsikter utan istället den yrkesposition som personerna besitter, i detta fall rektorers position. Även här är det viktigt att upprätthålla sekretessen för att informanterna förblir anonyma och inte kan bli identifierade i studien.

3.5 Genomförande

Rektorerna på de olika fristående skolorna kontaktades via telefon och blev tillfrågade om de ville medverka i en intervju om möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Det förklarades att studien utförs i form av en C-uppsats av två studenter från Högskolan Kristianstad. Denscombe (2000) poängterar att det är viktigt att presentera studien som ska

göras och även berätta vad den kommer att användas till. Vidare är det viktigt att forskaren är påläst på den typ av studie som ska utföras. Detta för att vara förberedd på den information som kan komma upp till diskussion men även för att intervjun ska uppfattas som seriös. Rektorerna blev även informerade, via telefon, om att de själva, skolan och kommunen förblev anonyma i studien. Efter godkännande till medverkan i studien fick rektorerna bestämma plats och tid för intervjun. Denscombe framför att genom att informanterna själva får bestämma tid och plats så kan de själva välja en plats som de anser är lämplig för intervjun. Vidare ska en intervjumiljö vara en avskild plats så att informanterna inte blir distraherade samt att de kan känna sig avslappnade för att besvara och diskutera intervjufrågorna.

Samtliga intervjuer ägde rum på varje informants kontor, där informanten och författarna till den här studien var de närvarande i rummet. Rummet var informantens arbetsmiljö och vid varje tillfälle valde informanterna att sitta mitt emot författarna antingen med eller utan ett bord emellan. Innan intervjun började blev varje informant informerad om att denne när som helst kunde avbryta eller välja att inte svara på de frågor som ställdes. Information om anonymitet togs även upp och samtycke till att bli ljudinspelad fick ges. Diktafon användes för ljudinspelning av intervjuerna. Patel och Davidson (2003) anser att det är viktigt att få ett tillstånd av den som ska intervjuas, både för att genomföra intervjun men också för att få tillstånd för att spela in. Vidare är det viktigt att de, som ska utföra intervjun, är väl förberedda. Denscombe (2000) styrker detta då det poängteras att diktafonen ska vara testad för bland annat hur lång tid den kan ta upp ljudinspelning och även att den fungerar under intervjuens gång. Detta var förberett då diktafonen blivit testad i två timmar innan den blev använd i den första intervjun för att vara säker på att batteriet och ljudet fungerade väl. Denscombe framhåller vidare att det är viktigt att vara neutral under hela intervjun och behålla personliga värderingar och åsikter för sig själv, då detta kan påverka svaren som ges av informanten eller kan tolkas som ett förhör.

Under intervjun ställdes frågorna av författarna och informanten fick svara utifrån egna erfarenheter och kunskaper. Informanterna hade inte fått ta del av frågorna innan intervjuens början, utan endast blivit tilldelade ämnet som intervjun skulle behandla. Frågorna var uppdelade så att det fanns två inledande och neutrala frågor för att få informanten att slappna av och den sista frågan behandlade hur informanten ser på framtiden inom ämnet för intervjun. Frågorna där emellan var de centrala frågorna för intervjun (se bilaga). Det är

viktigt att börja med frågor som inte behöver en direkt djupgående diskussion, detta för att få informanten att känna sig avslappnad inför de kommande frågor som berör studien och som behöver en mer djupgående diskussion (Denscombe, 2000). Patel och Davidson (2003) framför att neutrala frågor oftast inleder en intervju, och dessa frågor kan då till exempel vara bakgrundsfakta som kan vara viktigt att få information om. Vidare är det vanligt att en intervju avslutas med någon neutral fråga och det ska även finnas möjligheter för informanten att lägga till någon information som kanske inte kommit fram tidigare under intervjun. De centrala frågorna var baserade på studiens syfte och bestod av öppna frågor, där informanten själv kunde berätta utifrån egna kunskaper och erfarenheter. Patel och Davidson anser att forskarna kan använda sig av olika metoder när de ska ställa intervjufrågor. Frågorna kan ställas i den ordning som passar intervjun, frågorna kan vara strukturerade och ställas i samma ordning oavsett vart samtalet leder. Slutligen kan forskaren välja att inte ha formulerat några frågor alls utan diskuterar om ämnet med informanten för få den information som behövs. I samtliga intervjuer ställdes frågorna i samma ordning och frågorna var uppdelade mellan författarna innan intervjutillfällena och, som tidigare nämnts, hade informanterna inte haft tillgång till frågorna innan intervjuerna påbörjades. Vidare hade författarna ansvar för att se till att de frågor som de ansvarade för fick tydliga svar och att eventuella följdfrågor ställdes. Följdfrågor kan ställas under intervjutillfället för att förtydliga ett svar från informanten och de kan vara förberedda innan mötet (Patel & Davidson, 2003).

Öppna frågor användes då de besvarades utifrån tidigare egenskaper om ämnet och svaren kunde därför bli olika mellan de tre informanterna. Denscombe (2000) framför att detta är en så kallad semistrukturerad intervju. Denna form av intervju har förberedda frågor, men de är öppna och ger informanten möjlighet att utveckla svaren. Det går även att ha olika ordningsföljd på frågorna som ställs. I den här studiens samtliga intervjuer var ordningsföljden på frågorna densamma eftersom det ansågs fungera bra och ge ett bra sammanhang i intervjuerna. Enligt Patel och Davidson (2003) har intervjufrågor en hög grad av standardisering när de ställs i samma ordning till varje informant. Dock kan frågorna även ha en låg grad av strukturering vilket betyder att frågorna är öppna och informanten får då helt fritt utrymme att utveckla svaren. En sådan intervju, med hög grad av standardisering och låg grad av strukturering, är en intervju med öppna frågor.

Efter varje intervjutillfälle blev informanten tackad för att denne avlagt tid och ställt upp i studien samt fick en förfrågan om att senare ta del av den färdigställda studien. Varje intervju

varade i 20-30 minuter. Denscombe (2000) poängterar att det är viktigt att tacka informanten för att ha ställt upp i studien och även ge informanten möjlighet att få lov att lägga till information som de anser kan vara relevant utifrån de frågor som ställts. Att framföra ett tack till informanten, anser Denscombe, är ett klart och bra avslut för intervjun.

3.6 Tillförlitlighet

Enligt Patel och Davidson (2003) finns det svårigheter med att hitta specifika och klara regler eller kriterier vad gäller god kvalitet i en kvalitativ studie eftersom kvalitativa studier har stor variation. Tolkningar som görs i en studie ska underbyggas så att andra personer som tar del av och läser studien själva kan göra egna ställningstaganden över tolkningarnas trovärdighet. Det är även viktigt att forskaren eller forskarna, för den kvalitativa studien, tydligt beskriver studiens forskningsprocess. De val som forskaren eller forskarna gjort kan då visas för de personer som tar del av studien, som då kan göra egna uppfattningar om de här valen.

Den information som framkommit i den här studiens intervjuer kan inte med all säkerhet betraktas som fullständigt sanningsenliga. Denscombe (2000) anser att informanten kan välja att svara som han eller hon tror att forskaren förväntar sig. Detta kan vara för att informanten vill vara forskaren till lags genom att ge den information som han eller hon tror att forskaren söker till sin studie. Vidare betonar Denscombe att när en studie använder sig av öppna frågor kan detta leda till att det inte kan göras en kontroll över hur tillförlitliga intervju svaren är eftersom de är baserade utifrån de intervjuade personernas egna erfarenheter och uppfattningar av den verksamhet som de arbetar i.

I intervjuerna var det viktigt för författarna att förhålla sig neutrala under intervjuerna och inte låta förkunskaper och andra åsikter om ämnet prägla och påverka intervjun. Som tidigare nämnts anser Denscombe (2000) att det är av stor vikt att vara neutral och inte yttra personliga åsikter och värderingar under intervjun eftersom detta kan påverka informantens svar. Vidare är det viktigt att som forskare ha en medvetenhet om sina förkunskaper om ämnet och försöka se till att detta inte påverkar intervjun (Patel & Davidson, 2003).

Genom att intervjuerna spelades in med diktafon var det möjligt att få med allt som informanterna framförde. Därmed kunde författarna till den här studien lyssna på inspelningarna flera gånger för att vara säkra på att allt blivit uppfattat rätt samt skriva ner allt

som informanterna framförde. När inspelningar av intervjuer görs blir det möjligt att ”spara verkligheten” och återupprepa denna, det vill säga det inspelade materialet. Detta kan göras det antal gånger som krävs för att veta att allt som har framförts under en intervju har blivit korrekt uppfattat av forskaren eller forskarna. Dock finns det en risk att användning av och inspelning med diktafon kan påverka de svar som informanten ger under intervjun (Patel & Davidson, 2003).

I den här studiens resultat används citat från informanterna i texten samt författarnas tolkningar. Det är av stor betydelse att denna text är åtkomlig för dem som läser studien. Om det inte finns tillräckligt med citat i texten och tolkningarna är i majoritet och är övervägande, finns det en risk för att de som läser studien endast får en färdig tolkning. De har då liten eller ingen möjlighet att bedöma trovärdigheten i tolkningarna (Patel & Davidson, 2003).

3.7 Bearbetning

Då intervjuerna med informanterna spelades in, transkriberades varje intervju och processen varade mellan fyra till sex timmar per inspelning. Vid transkriberingen av intervjuerna deltog båda författarna. Det som sedan transkriberats från de olika inspelningarna skrevs ut och utifrån syftet valdes relevanta delar för att sedan användas i resultatet. De transkriberade intervjuerna blev sammanlagt 18 sidor. Författarna delade upp de olika svaren från varje fråga i tre olika kategorier. De tre kategorierna var: rektorns syn på sitt ansvar för att ta emot elever i behov av särskilt stöd, rektorns syn på möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd och rektorns syn på hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Denscombe (2000) framför att ett vanligt fel som forskaren gör är att tro att en inspelad intervju är snabb att bearbeta. En sådan process tar flera timmar och detta är något forskaren ska ta hänsyn till då frågorna förbereds. För varje timme som spelas in tar det flera timmar att skriva ner (Patel & Davidsson, 2003).

3.8 Metoddiskussion

Vid samtliga intervjuer närvarade båda författarna och kompletterade varandra bra under intervjuernas gång. Ansvar för intervjuerna delades lika mellan författarna. Detta var bland annat att ställa frågor till informanterna samt att ha ansvar för att, vid behov, ställa följdfrågor för att informanterna skulle få möjlighet att vidareutveckla sina svar. Att båda författarna

deltog under intervjuerna och delade ansvaret lika, ansågs inte påverka intervjuerna negativt utan var istället en fördel eftersom författarna kunde komplettera varandra och ställa frågor som var relevanta för intervjuernas syfte. Det ska dock påpekas att författarna inte turades om att ställa en fråga i taget utan frågorna var förberedda och uppdelade mellan författarna innan intervjuerna började. Uppdelning av frågor mellan författarna var upplagt på ett sådant sätt så att det inte skulle vara störande eller förvirrande för informanterna. Som tidigare nämnts ställdes frågorna i samma ordningsföljd under varje intervju, dock var frågorna öppna och gav informanterna fritt utrymme för att utveckla sina svar och ge sina åsikter (se bilaga). I en semistrukturerad intervju, vilket den här studiens intervjuer tillhör, framför Denscombe (1998), som tidigare nämnts, att frågorna är öppna och kan ställas i olika ordning. Valet att ställa frågorna i samma ordningsföljd i samtliga intervjuer gjordes för att de fungerade bra och gav ett bra sammanhang i intervjuerna. Om det under intervjuernas gång skulle ha visat sig att frågornas ordningsföljd behövde ändras, för att få en mer sammanhängande diskussion, skulle detta ha varit ett möjligt alternativ för författarna.

Intervjufrågorna var baserade utifrån syftet för studien och gav relevant information för studiens undersökning. Som tidigare nämnts användes följdfrågor vid behov för att få tydligare svar och utförligare information. Under de två första intervjuerna togs den nya lagen Offentliga bidrag på lika villkor upp av informanterna. Under den tredje och sista intervjun valdes det att ställa en följdfråga till informanten om den nya lagen för att få synpunkter om hur denne trodde att lagen skulle kunna påverka möjligheterna att ta emot elever i behov av särskilt stöd. En fråga med detta innehåll kunde ha förberetts innan samtliga intervjuer eftersom lagen kan vara en möjlighet som är relevant för att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Frågorna visades inte för informanterna innan mötet tog plats då de skulle baseras på informanternas erfarenheter. Om frågorna hade getts ut innan intervjun kunde informanterna möjligtvis ha förberett svar för frågorna med hjälp av böcker eller dylikt. Detta kunde då ge information som inte baserades på deras erfarenheter utan på de svar som de ansåg var bra för studien.

Eftersom diktafon användes för att spela in intervjuerna hade författarna möjlighet att lyssna på inspelningarna flertalet gånger och kunde då vara säkrare på att få med all information som informanterna framförde, än om endast anteckningar hade använts. Dock kan det vara av betydelse att påpeka att inspelning av intervjuer kan påverka informantens svar.

4. Resultat

I resultatdelen redovisas rektorernas beskrivningar om sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Tolkningar presenteras vilka följs med citat av rektorernas svar från intervjuerna. Benämningen för rektorerna beskrivs under avsnittet *Beskrivning av undersökningsgrupp* i studiens empiriska del. Resultatdelens *Sammanfattning och analys* utgår ifrån studiens syfte och problemprecisering.

4.1 Rektorernas syn på sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd

Rektorerna ger uttryck för att de har ansvar för hur och vilka resurser som sätts in för elever i behov av särskilt stöd. Rektorerna ser det som viktigt att resurserna i skolverksamheten anpassas efter elevernas olika behov. Lisa anser att det är viktigt att den personal som sätts in som resurser för elever i behov av särskilt stöd, ska ha erfarenhet av pedagogik samt vara pedagogiskt utbildade för att kunna ge eleverna det rätta stödet.

För jag tycker inte att man sätter in typ vem som helst utan någon som helst pedagogisk bakgrund för att man ska ett stöd i klassen och någon som sitter bredvid. Utan de ska verkligen ha en gedigen bakgrund. [...] Men det har jag alltid ansett, att har man behov av stöd i skolan så ska man få det av någon som är utbildad. (Lisa)

För att ta emot elever i behov av särskilt stöd till skolorna, menar Anna och Stina att det krävs olika resurser eftersom eleverna har olika behov av särskilt stöd. Anna anser att hon och skolan ska se till så att resurserna gynnar eleven samt att hon måste ha möjlighet att granska vilka resurser som krävs för elevernas olika behov innan resurser sätts in. Stina menar att det finns olika behov hos elever och att det är väsentligt att skolan har välutbildade lärare som har kompetens och kunskaper om elevers olika behov och kan stödja eleverna i klassrummet och i undervisningen.

Det beror ju faktiskt på vilka insatser det behövs för den specifika eleven så jag tycker det är svårt att säga vilka resurser men det får man ju se över då vad som behövs och så får vi göra vad vi kan för att det ska fungera för eleven, så tänker jag. Jag måste kunna se över innan vad det är jag behöver. (Anna)

Det är ju helt och hållet på vad det är för behov som finns, det är väldigt olika. Är det ett utåtagerande barn som i värsta fall kan skada sina klasskamrater, då är det ju ett stort behov av en elevassistent som kan sitta bredvid eleven konsekvent. Medan är det andra områden där det kanske viktigaste är att de har tekniska hjälpmedel, då är detta det som behövs. Sen framför allt, som sagts innan, en välutbildad klasslärare

som kan mycket om olika svårigheter och kan hjälpa barnen i klassrummet, det är jätteviktigt. (Stina)

Det framgår att rektorerna även måste se till vad till exempel klasslärare anser och har för synpunkter till hur det fungerar i arbetet med en elev i behov av särskilt stöd, till exempel i klassrummet och i undervisningen. Rektorerna menar att lärarna måste ha möjlighet till att få stöd samt bli avlastade när arbetssituationen blir för krävande för lärarna. Anna framför att en assistent för en elev i behov av särskilt stöd då kan sättas in i klassrummet. Enligt Lisa och Stina kan specialpedagogen vara till hjälp för att avlasta lärarna.

För jag tror att man blir fokuserad som lärare på att lära ut, det är lära ut man vill och så har man någon elev som nu, är utåtagerande och som man får lägga jättemycket fokus på. ... ibland kan jag uppleva en frustration från läraren då och det är klart det blir hjälp till att säga att vi sätter in en assistent till den eleven för då kan man bli lite avlastad. (Anna)

Specialpedagogen från --- skolan började komma hit i september och han har varit här nu i stort sett varannan vecka, för det behövs som stöd för lärarna också. Och det måste till om det ska hända någonting. (Lisa)

Men för det mesta så fungerar det bra och det är bara vissa enstaka fall där det har varit svårt att, den här osäkerheten hos klassläraren har gjort att, denne inte vet riktigt hur denne ska agera och vill inte ha handledningen utan vill bara få ut eleven. Det låter hemskt när man säger så men inte bokstavligt kasta ut eleven men som vill att någon annan tar den biten för att klassläraren känner att denne inte reder ut det själv. Och det är klart då blir det ännu viktigare att specialpedagogen tar eleven och jobbar mer individanpassat i enskilt rum eller så. (Stina)

Stina påpekar dock att en elev i behov av särskilt stöd måste ha mycket undervisning i ordinarie undervisningsmiljö med sin klass eftersom detta gynnar eleven mest.

För när vi vet att en klasslärare som jobbar ordentligt med sina elever och har ett bra arbetssätt, så är det som ger det absolut bästa resultatet, då vill vi inte plocka bort det. Men samtidigt så vet vi att klasslärare känner sig osäkra och då kan vi inte säga heller att nej allting måste skötas i klassrummet, utan man måste jobba på individnivå också med speciallärare eller specialpedagog. Men även att mycket av arbetet måste finnas i gruppen, för det är där det ger det största resultatet. (Stina)

4.2 Rektorernas syn på möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd

Vad det gäller möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd i de fristående skolorna, ser samtliga rektorer att det finns möjligheter. Anna framhåller att om det krävs, finns det

ekonomiskt kapital avsatt för att kunna ta in mer resurser för elever i behov av särskilt stöd eftersom hon menar att det aldrig går att veta exakt när extra resurser behövs.

För vi har en specialpedagog, nu är det i och för sig bara på 20 procent men vi har avsatt extra pengar i budgeten, för skulle vi ha behov av mer av den insatsen så finns där pengar för att ta in vikarier för specialpedagogen när hon har annan undervisning. Så det är tänkt att kunna använda henne mer om det skulle behövas, så det har vi satt av så. (Anna)

... det är ju som så att vi vet aldrig vad som kommer upp, för det är ju faktiskt så. Fast vi har tagit in en elev så tar det två år och så ojsan nu var det detta som var behovet här för den eleven. (Anna)

Stina anser att det finns goda möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd på skolan samt att resurserna även finns där.

Möjligheterna är väl rätt så goda med tanke på att vi har rätt så hög kompetens inom skolan faktiskt. Välutbildad personal och vi har en heltidsanställd specialpedagog och alla lärarna är utbildade lärare... [...] Så där är rätt goda möjligheter, att just att möta varje elev som individ. (Stina)

Lisa framför att skolan gör så mycket det går för att ta emot elever i behov i av särskilt stöd. Det framgår att även om inte skolan har alla nödvändiga resurser på en ordinarie basis på skolan, så menar Lisa att de försöker se till att täcka de behov av resurser som finns för elever i behov av särskilt stöd. Lisa berättar även att hon det senaste året har anställt nya lärare till skolan.

Vi gör ju så mycket vi kan. Vi har ju ingen egen specialpedagog men vi hyr in --- skolans specialpedagog från och med hösten --- så vi använder deras specialpedagog faktiskt rätt mycket. Sen har vi ju en psykolog som vi har på konsultbasis och när vi behöver utredningar kommer hon hit och träffar eleverna. (Lisa)

Det här året har jag anställt två lärare med lärarutbildning som är resurser för andra elever i två klasser. (Lisa)

Samtliga rektorer framhåller att ekonomin är en stor bidragande faktor till de möjligheter och även de hinder som finns för att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Den nya lagen offentliga bidrag på lika villkor (se under rubriken 2.2.3) diskuteras av rektorerna och anses kunna ge nya ekonomiska möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Stina och Anna framhåller att den nya lagen medför till att skolans möjligheter att få mer resurser från kommunen kan öka samt att det även kan bli enklare att få tillgång till resurserna.

Men absolut det jag vet om lagen så kommer den att hjälpa oss mycket för det är många sådana här grejer som kommunerna har tillgång till som vi inte har fått tillgång till. Men som vi nu kan begära för att nu ska det ingå i skolpengen till exempel så då blir det lättare också att, om det är skolpsykologen som behövs eller om det är logopeden eller andra sådana här tjänster som kommunen har, så blir det lättare. (Stina)

Anna diskuterar möjligheter att ta emot fler elever i behov av särskilt stöd och anser att den nya lagen kan ge bättre kontroll över de ekonomiska resurserna som skolan kan få tillgång till samt att det blir enklare att tydligt visa för kommunen vilka resurser som skolan behöver.

... nu vet jag inte hur mycket ni känner till om den nya likabehandlingsprincipen ifrån skolpengen. Och det är ju rätt intressant att vi kan specifikt precisera mycket lättare nu tycker jag. (Anna)

... om kommunen följer likabehandlingsprincipen, den nya lagen så kan jag ju säga att vi skulle absolut kunna det (*författarnas anteckning: ta emot fler elever*). För där tycker jag att det har varit svårare tidigare, för det har varit ett virrevarv med pengarna som jag känner att vi inte har haft någon alls kontroll egentligen på det. Det tycker jag att vi har mer nu... (Anna)

Lisa anser att tillgången till ekonomiska resurser ser olika ut i olika kommuner. På detta sätt menar Lisa att den nya lagen offentliga bidrag på lika villkor är positiv och kan ge skolan bättre möjligheter att få tillgång till resurserna som behövs. Hon framför även att genom den nya lagen, går det att överklaga beslut från kommunen om de till exempel beslutar att inte ge extra bidrag för elever i behov av särskilt stöd.

Nu blir det ett nytt bidragssystem från och med den första januari, det vet ni kanske, och vet ni inte det får ni läsa på. Det är ett bidrag för "lika villkor" och det är bra för att mellan kommunerna så är det väldigt olika med hur mycket pengar man får. När jag jobbade i --- kommun innan, som är väldigt generös vad det gäller friskolor och enskilda förskolor, man får mycket mer bidrag till sina elever än vad man får av --- kommun som är en snål kommun. [...] Är det sen så att kommunen säger nej till att hjälpa oss, att ge oss extra pengar för de elever vi behöver särskilt stöd för utöver skolpengen, så kan man överklaga. (Lisa)

4.3 Rektorernas syn på hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd

Samtliga rektorer framför att ekonomin är det största hindret för att ta emot elever i behov av särskilt stöd.

Lisa poängterar att skolan, för tillfället, inte kan ta emot elever som är till exempel rullstolsbundna, då detta skulle kräva en ombyggnad av skolan och menar att om kommunen

inte ger bidrag till skolan för ombyggnad så kan en rullstolsbunden elev inte tas emot på skolan. Lisa framhåller att då blir skolan tvungna att neka en elev plats.

I den kommunala kan man inte tacka nej och det kan i princip inte vi heller men fortfarande är det så att om det kräver stora förändringar, till exempel om vi fått en svårt handikappad elev, så hade vi inte kunnat ta emot någon rullstolsbunden i den här skolan för det har vi inga möjligheter till. (Lisa)

Men om det krävs en stor ombyggnad på den nuvarande skolan så kan vi tacka nej om man inte får hjälp av kommunen. (Lisa)

Lisa menar även att de fristående skolorna i kommunen inte blir tilldelade lika höga bidrag som de kommunala skolorna. Lisa ger ett exempel på att när hon har sökt bidrag hos kommunen för elever i behov av särskilt stöd det senaste året, har skolan inte vid något tillfälle blivit tilldelad den ekonomiska summa som de har ansökt om.

I denna kommun har man hållit på att friskolorna får 85 procent av den kommunala skolpengen och sen har vi sökt bidrag till barn i behov av särskilt stöd och jag har under de gånger som jag har sökt, under de här dryga året, aldrig fått vad jag har sökt. (Lisa)

I likhet med Lisa så anser även Anna att ett hinder för att ta emot elever i behov av stöd är om det krävs en ombyggnad av skolan. Vidare framför Anna att en stor nackdel är att inte kunna ta emot en elev i behov av särskilt stöd på grund av att ekonomin inte räcker till för att täcka de resurser som krävs.

Hinder kan vara, som jag nämnde tidigare, att det är stora, typ att vi behöver bygga om, just för att vår skola är som den är för tillfället. Där kan jag säga att det skulle kunnat bli ett hinder om vi märker att vi inte får kommunen med oss, att vi inte får de pengarna och jag är lite rädd för att kommunen skulle kunna säga det. (Anna)

Det kan vara en nackdel att behöva säga nej, det känner jag är en stor nackdel. Jag vill inte som rektor för [...]skola behöva säga nej till Kalle för att han sitter i rullstol för att kommunen inte kan ge oss de pengarna, jag vill inte det. (Anna)

Vidare betonar Anna att skolan har rätt att neka elever plats på skolan, till exempel en rullstolsbunden elev, om kommunen skulle besluta att inte ge skolan ekonomiska resurser för en nödvändig ombyggnad av skolan så att eleven skulle kunna tas emot. Anna menar att hon inte vill behöva neka en elev i särskilda behov plats på skolan, utan vill kunna ta emot alla elever som vill gå på skolan.

Det skulle ju kunna bli så att man säger, nej ni får inte de pengarna till att bygga där och vi skulle kunna ha det så krisit här och säga att då har vi inte råd och då får vi

erbjuda den eleven att gå i den kommunala skolan i så fall. [...] Jag vill inte det och för mig som jobbar på en --- skola känns det mycket märkligt att utesluta människor, det frångår min ideologi som --- människa att göra det. Jag skulle göra allt vad jag kan i min makt för se till att alla elever får plats här. (Anna)

Till skillnad från de skolor där Anna och Lisa är rektorer, så framhåller Stina att deras skola lokalmässigt har möjlighet att ta emot rullstolsbundna elever eftersom skolan är handikappsanpassad. Om det skulle behövas specifika kompetenser hos personalen för att ta emot rullstolsbundna elever, så anser hon dock att hon i dagsläget inte vet om personalen har den här kompetensen och kunskapen.

Ja nu har vi varit i de här lokalerna i tre år snart och det är ju ett krav att det ska finnas, att det ska vara handikappsanpassat för rullstolar och annat så det kan vi. Sen är det om det är några speciella kunskaper som behövs, det vet jag inte om personalen har just nu men möjligheten att ta emot rent lokalmässigt det har vi. (Stina)

Vidare påpekar Stina, i likhet med de övriga rektorerna, att de hinder som finns för att ta emot elever i behov av särskilt stöd, främst är ekonomiska. Hon menar att om det blir för många elever i behov av särskilt stöd på skolan så räcker varken tiden eller resurserna till. Vidare framför Stina att bristen på tillgång av resurser från kommunen medför ekonomiska hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd.

De hinder vi har är att blir det för många elever då räcker inte tiden. Vi kan inte anställa två stycken specialpedagoger eller speciallärare och vi kan inte ha fyra eller fem elevassistenter heller för det finns där inte ekonomi till. Utan det är i så fall de hinder vi har att det går utanför de kostnader vi har möjlighet till. (Stina)

Jag vet att [...] kommun har haft det att det är väldigt många nej för elevassistenter de senaste åren och då sätter ekonomin begränsningar. Så det är framför allt ekonomin som begränsar...(Stina)

4.4 Sammanfattning och analys

Av resultatet framgår det att av rektorernas beskrivningar att de har ansvar att se till att resurser sätts in till elever i behov av särskilt stöd och att det är viktigt att resurserna i skolverksamheten anpassas efter elevernas olika behov. Vikten av att ha välutbildade lärare med hög kompetens som kan ge det stöd som behövs för att tillgodose elevernas behov, framhålls av några rektorer. Rektorerna på de fristående skolorna har specialpedagoger på skolan som resurs och stöd till eleverna och om denna resurs saknas så hyrs detta in från andra fristående skolor i samma kommun. Rektorerna betonar även betydelsen och ansvaret över att

vid behov sätta in extra resurser i klassrummet för att ge stöd och avlasta lärare, vilka enligt rektorerna kan uppleva att undervisningen av elever i behov av särskilt stöd är krävande. För att avlasta lärare är det enligt någon rektor ibland viktigt och nödvändigt att specialpedagogen tar ut en elev i behov av särskilt stöd från klassen och arbetar på individnivå med eleven, men framhåller dock att eleven gynnas bäst av att undervisas i den ordinarie gruppen med en välutbildad och kompetent lärare som kan ge stöd åt eleven.

Rektorernas beskrivningar av sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd kan ses i relation till både ett relationellt och kategoriskt perspektiv. Att rektorerna beskriver vikten av att resurser som ges till elever i skolverksamheten, ska anpassas till elevernas behov, kan ses i relation till ett relationellt perspektiv. Detta eftersom rektorerna då strävar och arbetar efter att skolverksamheten anpassas till eleverna så att deras olika behov blir tillgodosedda. Rektorerna beskriver att stödet till en elev ska ges av välutbildade lärare med hög kompetens för att kunna anpassas till elevernas behov och tillgodose dem. Stödåtgärderna fokuserar då, enligt det relationella perspektivet, på både eleven, lärare och lärandemiljön eftersom rektorerna ser till båda parter. Det vill säga att rektorerna strävar efter att eleven ska ges bästa möjliga förutsättningar till att få sina behov tillgodosedda genom att lärarna har förmågan och kompetensen till att göra detta. Även när rektorerna beskriver sitt ansvar att avlasta lärare genom att sätta in extra resurser i klassrummet syns ett relationellt perspektiv eftersom rektorn då ger lärare ett aktivt stöd i arbetet och ansvaret för elever i behov av särskilt stöd. Vidare kan ett kategoriskt perspektiv ses då någon rektor framhåller att elever i behov av särskilt stöd ibland får tas ut ur sin klass och får arbeta individanpassat med specialpedagogen för att läraren ska bli avlastad. Eleven kan då ses som ett problem för läraren och att problemet ligger hos den enskilde eleven eftersom det är dennes behov som anses orsaka de svårigheter som uppkommer i klassrummet, det vill säga lärarnas upplevda påfrestningar. Rektorn åtgärdar då "problemet" genom att låta specialpedagogen arbeta enskilt med eleven. Åtgärder som sätts in fokuserar då enbart på den enskilde eleven och inte även till att innefatta lärare och lärandemiljön, då det blir specialpedagogens uppgift att åtgärda elevens svårigheter. Dock påpekar den här rektorn att det som är viktigast och som ger eleven mest är att denne får sin undervisning i sin klass tillsammans med gruppen och av en kompetent lärare som kan ge stöd till eleven. Därmed kan även ett relationellt perspektiv ses i relation till rektorns beskrivning eftersom åtgärderna till eleven då fokuserar på både eleven, lärare och lärandemiljön.

I resultatet framhålls det att rektorerna ser att det finns möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd på deras fristående skolor och för fram argument för detta. Någon rektor framhåller att skolan har en undansatt budget för bland annat extra resurser och andra rektorer har eller hyr in välutbildad personal som kan ge det behövda stödet till elever. Den nya lagen offentliga bidrag på lika villkor beskriver rektorerna positivt, då detta anses kunna ge dem ökade möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Rektorerna beskriver att den nya lagen bland annat medför att de lättare kan få tillgång till bidrag och resurser för att kunna ge mer stöd åt elever. Någon rektor påpekar att det kan vara svårt och besvärligt att få rätt till bidrag för elever i behov av stöd eftersom kommunen ofta nekar förfrågningar. Rektorn beskriver vidare att med den nya lagen kan ett sådant beslut överklagas och ger då ökade möjligheter att erhålla och få rätt till bidrag.

De beskrivningar rektorerna gör om vilka möjligheter de anser sig ha för att ta emot elever i behov av särskilt stöd, kan ses i relation till det relationella perspektivet. Det kan uppfattas att rektorerna vill, kan och är förberedda på att anpassa och utforma skolornas verksamhet efter eleverna och deras behov. Någon rektor framhåller att de har ekonomiskt kapital undansatt för att vid behov kunna sätta in resurser för att anpassa verksamheten efter eleverna och de behov som kan uppkomma. En rektor poängterar vikten av personal med hög kompetens och framför att de har välutbildad personal på skolan och detta medför till att de har goda möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Ytterligare en rektor beskriver hur viktigt det är med kompetent och utbildad personal. Rektorn betonar att skolan gör så mycket det går för att ha möjlighet att ta emot elever i behov av särskilt stöd och ser till att täcka behoven att resurser genom att hyra in personal från någon annan fristående skola.

Det relationella perspektivet kan även ses i relation till rektorernas beskrivningar om hur den nya lagen offentliga bidrag på lika villkor kan medföra lättare tillgång och rätt till mer bidrag och resurser från kommunen till den fristående skolan. Det kan då uppfattas att rektorerna här har ett relationellt synsätt eftersom de framhåller att ökade ekonomiska möjligheter även ger ökade möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd samt till att ge eleverna det stödet de behöver. Även rätten och möjligheten att överklaga kommunens beslut om bidrag betonas av en rektor. Det här kan uppfattas som att rektorn har en vilja och tanke om att arbeta och sträva efter att få det rätta stödet till elever så att skolan kan utformas och anpassas efter eleverna och deras behov.

Som tidigare framkommit ser rektorerna ekonomin som en möjlighet att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Av rektorernas beskrivningar framgår det dock att ekonomin även är det största hindret för att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Rektorerna menar att ekonomin ofta sätter hinder och ett stort sådant skulle vara om verksamheten måste byggas om för att kunna ta emot en elev i behov av särskilt stöd. Det framgår av några rektorers beskrivningar att det inte finns någon möjlighet att ta emot till exempel en rullstolsbunden elev på deras fristående skolor, då detta skulle kräva en omfattande ombyggnad av skolorna. De här rektorerna påpekar dock att de skulle vilja kunna ta emot rullstolsbundna elever men att detta inte är en möjlighet om de fristående skolor inte får bidrag från kommunen till en ombyggnad av skolan. Här påpekas även de fristående skolornas rätt att neka en elev plats på skolan på grund av ekonomiska skäl. Lokalmässiga möjligheter att ta emot en rullstolsbunden elev, framförs av en rektor, men som vidare anser att det är osäkert om skolan, i nuläget, har den specifika kompetensen som kan krävas för eleven.

Både ett relationellt och kategoriskt perspektiv kan ses i relation till några av rektorernas beskrivningar av hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Det relationella perspektivet synliggörs när rektorerna betonar att de skulle vilja ha möjlighet att utforma och anpassa skolans verksamhet på så sätt att en rullstolsbunden elev kunde tas emot på deras fristående skolor. På grund av att nekas bidrag från kommunen till nödvändig ombyggnad av de fristående skolorna, utgör ekonomin ett hinder för rektorerna att ta emot till exempel en rullstolsbunden elev. Då kan även ett kategoriskt perspektiv ses i relation till rektorernas beskrivningar eftersom elevens behov av särskilt stöd, då oundvikligt ses som ett problem som ligger hos eleven. Det blir elevens behov av särskilt stöd som hindrar rektorerna att ta emot eleven på deras fristående skolor. Skolornas verksamhet kan inte anpassas och utformas efter eleven eftersom rektorerna inte får det bidrag från kommunen till den ombyggnad av skolorna som krävs för att ta emot eleven och tillgodose dennes behov av särskilt stöd.

Slutsatsen är att rektorerna för de fristående skolorna, till övervägande del, beskriver sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella perspektivet. Rektorerna beskriver ett huvudsakligt ansvar att se till att resurser sätts in till elever och att det är av största vikt att resurserna i skolverksamheten anpassas efter eleverna och deras olika behov. Några rektorer poängterar att skolverksamheten ska ha välutbildade lärare med hög kompetens så att de kan tillgodose elevernas behov av särskilt stöd. Rektorerna beskriver flera möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd och den

nya lagen, offentliga bidrag på lika villkor, beskrivs positivt av rektorerna, då den anses kunna ge ökade möjligheter att ta emot elever. I rektorernas beskrivningar i relation till det relationella perspektivet kan det ses att rektorerna är förberedda, vill och kan anpassa och utforma de fristående skolornas verksamhet efter eleverna och deras olika behov. Ekonomin, som av rektorerna beskrivs som det största hindret, begränsar dock rektorernas möjlighet att ta emot elever i behov av särskilt stöd på de fristående skolorna och svårigheter att få rätt till bidrag betonas.

5. Diskussion

Under detta avsnitt diskuteras studiens forskningsbakgrund och teoretiska utgångspunkter i relation till analysens resultat samt till problemprecisering och syfte.

Lpo 94 poängterar att rektorn har ett huvudansvar för att elever i behov av särskilt stöd får tillgång till resurser och stöd som de behöver samt att resurser anpassas efter elevers olika behov (Utbildningsdepartementet, 2006). I likhet med Lpo 94 framgår det i den här studien att rektorerna på de fristående skolorna beskriver att de har ansvar för att se till att resurser för elever i behov av särskilt stöd sätts in samt att resurserna i skolverksamheten ska anpassas efter elevernas behov. Av några rektorers beskrivningar poängteras vikten av att det särskilda stödet som en elev erhåller, ska ges av välutbildade lärare med hög kompetens, eftersom detta medför till att elevens behov kan bli tillgodosedda. Detta styrks av Larsson-Swärd (1999) som betonar att det är kvaliteten på resurser som ges till en elev i behov av särskilt stöd som är av största betydelse och inte antalet resurser som sätts in. Det relationella perspektivet ses i både Lpo 94 och i relation till rektorernas beskrivningar av sitt ansvar att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Persson (2001) betonar att något av det centrala i det relationella perspektivet är att skolans verksamhet ska anpassas och utformas efter elevers olika behov och förutsättningar. Vidare ska stödåtgärder som ges till elever i behov av särskilt stöd, fokuseras på både eleven, lärare samt lärandemiljön. Enligt Degsell (2005) präglas dagens styrdokument i skolan av det relationella perspektivet och Tideman m.fl. (2004) framför att detta synsätt i styrdokumentet betyder att det är skolan som ska anpassas till eleverna och inte tvärtom. Degsell påpekar dock att ofta när skolor ser till elevers svårigheter, görs detta utifrån att svårigheter ses som bundna till eleven och elevernas särskilda behov ses då som egenskaper hos eleven. Vilket enligt Emanuelsson m.fl. (2001) samt Persson (2001) kännetecknas som det kategoriska perspektivet. Under lång tid har det kategoriska perspektivet präglat synen på elever i behov av särskilt stöd i skolans verksamhet och ett antagande kan göras att detta perspektiv eller synsätt fortfarande framträder starkt (Persson, 2001). Dock har det relationella perspektivet börjat framträda i skolverksamhetens synsätt på elever i behov av särskilt stöd samt i specialpedagogisk forskning (Emanuelsson m.fl., 2001).

De medverkande rektorerna i studien beskriver att de även har ett ansvar att vid behov sätta in extra resurser i klassrummet för att avlasta lärare i undervisningen och ansvaret för elever i behov av särskilt stöd, då detta ibland kan upplevas påfrestande för lärare. Detta ansvar för

skolans personal framförs även av Ogden (2001) som menar att skolan måste fungera för alla parter, till exempel både för elever och lärare. Ett relationellt perspektiv kan ses i relation till rektorernas beskrivningar även här och Persson (2001) framhåller att med aktivt stöd från rektorn har lärare ansvaret för att arbeta med och i undervisningen ge det särskilda stödet till elever. En studie med tio medverkande skolor (Persson m.fl., 2005) visar även att lärare som får stöd av rektorn så att de kan påverka organiseringen i skolverksamheten, kan få en positivare inställning till de resurser som finns på skolan.

Som det framgår i studiens analys kan även det kategoriska perspektivet ses i relation till en av rektorernas beskrivningar av sitt ansvar när det gäller att avlasta lärare. Eftersom det då ses som viktigt att specialpedagogen ibland tar ut en elev i behov av särskilt stöd från sin klass för att arbeta enskilt med denne. I det kategoriska perspektivet blir det en specialists uppgift, till exempel en specialpedagog, att ge det särskilda stödet till en elev. Stödåtgärder fokuserar därmed enbart på eleven och ser elevens behov av särskilt stöd som individuella egenskaper eller problem hos individen (Emanuelsson m.fl., 2001; Persson 2001). Det ska dock påpekas att ett relationellt perspektiv även kan ses i relation till det den här rektorn beskriver om ansvaret att ge stöd och avlasta lärare. Rektorn framhåller nämligen att trots att det anses viktigt att elever i behov av särskilt stöd ibland tas ut ur klassrummet, så menar rektorn att det som ger eleven mest är att så mycket som möjligt få ha sin undervisning i sin klass med kompetenta lärare som kan stödja eleven. Därmed ligger återigen stödåtgärdernas fokus på både elev, lärare och lärandemiljön, vilket kännetecknas av ett relationellt perspektiv enligt Persson (2001). Vikten av att elever i behov av särskilt får det särskilda stödet i sin ordinarie klass belyses i grundskoleförordningen (1994:1194). ”Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sådant stöd skall i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör.” (5 kap. 4 §).

I studien framkommer det vilka möjligheter rektorerna för de fristående skolorna anser sig ha för att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Möjligheter såsom välutbildad personal som kan ge det särskilda stödet till elever och tillgodose deras behov framförs och likaså undansatt ekonomiskt kapital för att vid behov kunna sätta in extra resurser. Någon rektor betonar även att skolan gör så mycket de kan för att ha möjlighet att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Välutbildad personal hyrs därför in från andra fristående skolor för att täcka elevers olika behov. Rektorernas beskrivningar av möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd kan ses i relation till det relationella perspektivet (se Emanuelsson m.fl., 2001; Persson, 2001)

och tyder på att de kan, vill samt arbetar för att vara förberedda på att anpassa och utforma skolverksamheten efter elevers behov och för att ha möjlighet att ta emot elever på sina fristående skolor. Börjesson (1997) poängterar att det är viktigt att skolor alltid är förberedda på att anpassa och utforma verksamheten i skolan för att kunna stödja elever i behov av stöd eftersom detta motiverar elever till att vara positiva till och aktiva i undervisningen. I likhet med Börjesson menar Skolverket (2008) vidare på att skolor bland annat ska vara handlingskraftiga och ha möjlighet till att vid behov kunna anpassa skolverksamheten till elever för att kunna tillgodose deras olika behov av särskilt stöd.

Lagen offentliga bidrag på lika villkor kommer att vara tillämpningsbar från och med årsskiftet 2009-2010. Den innebär, till skillnad från dagsläget, att en kommuns beslut om tilläggsbeloppet som ges till elever i behov av särskilt stöd ska tillämpas efter samma regler både i den kommunala och fristående skolan. Lagen ger rektorn för en fristående skola även rätt att överklaga beslut från kommunen, om till exempel ett bidrag som skolan får anses vara för lågt beräknat (www.riksdagen.se 091127; Regeringens proposition 2008/09:171, Utbildningsdepartementet). I resultatet framgår det att lagen om offentliga bidrag på lika villkor, är något som rektorerna ser positivt på och de beskriver bland annat en ökad möjlighet för lättare tillgång till bidrag och resurser från kommunen. Någon rektor uttrycker även möjligheten överklaga beslut som kommunen tar om till exempel extra bidrag för elever i behov av särskilt stöd. Allt detta anses av rektorerna kunna ge ökade möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd till deras fristående skolor och för att kunna ge det stödet till elever som de är i behov av. Deras beskrivningar kan här ses i relation till ett relationellt perspektiv (se Emanuelsson m.fl., 2001; Persson, 2001) och tyder på att rektorerna ser att ökade ekonomiska möjligheter ger ökade möjligheter för att ta emot elever i behov av särskilt stöd och ge det behövda stödet till elever.

När det gäller rektorernas beskrivningar av hinder för att ta emot elever i behov av särskilt stöd framgår det att ekonomin är det största hindret och det som oftast bidrar till begränsningar i skolverksamheten. I studien av Persson m.fl. (2005) poängteras det att de medverkande skolorna framför allt ser bristen på ekonomiska resurser som orsak till att elever i behov av särskilt stöd inte kan få allt det stöd som de är i behov av. En annan studie, med drygt 20 procent av Sveriges grundskolor, visar i sitt resultat var femte elev som är i behov av särskilt stöd inte får det behövda stödet (Persson & Andreasson, 2003).

Att vilja men inte kunna ta emot, till exempel, en rullstolsbunden elev på skolan på grund av svårigheter att få bidrag av kommunen till ombyggnad, framkommer av några rektorers beskrivning av hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. En annan rektor beskriver att skolan är handikappsanpassad men att det är osäkert om skolpersonalen i dagsläget har den specifika kompetens som kan krävas för att ta emot en rullstolsbunden elev. I likhet med några av rektorernas beskrivningar av svårigheter att få bidrag från kommunen, betonar Furberg (2005) att skolverksamheter ser olika ut på grund av att kommuners ekonomiska budget skiljer sig åt och detta påverkar vilken tillgång det finns av resurser på skolor.

Rätten att neka en elev plats på den fristående skolan uppkommer i några rektorers beskrivningar när de framhåller att, vid en situation då bidrag inte skulle ges av kommunen till ombyggnad, skulle en rullstolsbunden elev inte kunna tas emot på skolan. I skollagen (1985:1100) poängteras det att en fristående skola ska vara öppen för varje barn som enligt lag har rätt att gå i grundskola. Dock får en fristående skola neka elever plats om detta skulle bidra till att "... betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan [...]" (9 kap. 2 §).

Som framkommer i studiens resultat kan några av rektorernas beskrivningar av hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd ses i relation till både det kategoriska och relationella perspektivet (se Emanuelsson, m.fl., 2001; Persson, 2001). Det kategoriska perspektivet blir synligt då rektorerna framhåller att uteblivet bidrag från kommunen till ombyggnad av skolan för en elev vars behov skulle kräva detta, skulle medföra till att eleven inte skulle kunna tas emot på skolan. Elevens behov av särskilt stöd kommer då, oundvikligen ses som ett problem som ligger hos eleven själv eftersom det är det särskilda behovet hos eleven som gör att denne inte kan tas emot på skolan. Vidare ses det relationella perspektivet i relation till rektorernas beskrivningar då de i sammanhanget betonar att de skulle vilja ha möjlighet att utforma och anpassa skolans verksamhet på så sätt att eleven i behov av särskilt stöd kunde tas emot på deras fristående skolor. Enligt skollagen (1985:1100) ska varje barn ha lika förutsättningar för att få tillgång till skolutbildning (1 kap. 2 §). Utifrån rektorernas beskrivningar blir detta inte alltid möjligt eftersom hinder som begränsad ekonomi med svårigheter till att få bidrag från kommunen, medför till att rektorerna måste neka elever i behov av särskilt stöd plats på deras fristående skolor.

Tidigare forskning som belyses i studien (Emanuelsson m.fl., 2001; Persson 2001) visar att synsättet på elever i behov av särskilt stöd länge har präglats av ett kategoriskt perspektiv i skolverksamheten men att det relationella perspektivet, under senare år, har börjat träda fram i skolverksamhetens synsätt. Detta synsätt eller perspektiv framgår i den här studien vara det starkast framträdande i rektorernas beskrivningar av sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Något som vidare är påfallande är hur rektorerna på de fristående skolorna beskriver ekonomin som en central faktor för både ökad möjlighet men även som det största hindret att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Lagen offentliga bidrag på lika villkor framhålls positivt av rektorerna och anses kunna underlätta möjligheten för de fristående skolorna att få tillgång till bidrag från kommunen. Rektorerna anser därmed att lagen kan ge ökade möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd.

5.1 Fortsatt forskning

Vidare forskning om hur lagen offentliga bidrag på lika villkor påverkar fristående skolors möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd, samt om lagen ger ökade möjligheter till detta, hade varit av intresse. Det hade även varit intressant att undersöka hur lärare som undervisar och arbetar med elever i fristående skolors verksamhet, beskriver de möjligheter och hinder som de anser finns för att ta emot elever i behov av särskilt stöd. I studiens resultat framgår det, utifrån rektorernas beskrivningar, att lärare kan uppleva att undervisningen av elever i behov av särskilt stöd är krävande. Därmed hade det även varit av intresse att genomföra fortsatt forskning om hur lärare beskriver och upplever sitt arbete med och undervisningen av elever i behov av särskilt stöd.

6. Sammanfattning

Bakgrunden till den här studien är det reportage som under hösten 2008 visades i ett tv-program producerat av Utbildningsradion och den undersökning reportaget baseras på. Undersökningen granskar svenska fristående skolors ställningstagande till att ta emot elever med funktionshinder och resultatet, som framgår i reportaget, visar att åtta av 80, det vill säga var tionde fristående skola nekar funktionshindrade elever plats på skolan (www.ur.se 091109). Syftet med den här studien är att undersöka hur rektorer på fristående skolor beskriver sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Litteraturgenomgången behandlar historiken om elever i behov av särskilt stöd, där det beskrivs hur elever i svårigheter från 1800-talet början sorterats in i olika grupper och placerades på institutioner. Från 1960-talet och framåt börjar elever i behov av särskilt stöd inkluderas i skolan (Tideman m.fl., 2004; Hammarberg, 1998). Vidare följer vad styrdokument och lagar framhåller om rektors och skolans ansvar och skyldigheter gentemot elever i behov av särskilt stöd. Här behandlas även styrdokument och lagars synsätt på elever i behov av särskilt stöd. Enligt Lpo 94 har rektorn ett huvudansvar för att elever i behov av särskilt stöd får tillgång till resurser och stöd som de behöver samt att resurser anpassas efter elevers olika behov (Utbildningsdepartementet, 2006). Skollagen poängterar varje barns rätt till utbildning (1 kap. 2 §) och framhåller även de fristående skolornas rätt att neka elever i behov av särskilt stöd plats på skolan (9 kap. 2 §). Den nya lagen offentliga bidrag på lika villkor som är tillämpningsbar från och med 1 januari 2010 behandlas. Här framförs fristående skolors rätt att överklaga beslut som en kommun tar om tilläggsbeloppet för elever i behov av särskilt stöd samt att bidrag till både kommunal och fristående skolor ska bestämmas efter samma grunder (www.riksdagen.se 091127; *Regeringens proposition 2008/09:171*, Utbildningsdepartementet). Tidigare forskning behandlar rektorns ansvar för det särskilda stödet och för hur resurser sätts in och fördelas i arbetet med elever i behov av särskilt stöd samt vilket synsätt som har funnits och finns i dagens skola på elever i behov av särskilt stöd. Två perspektiv eller synsätt på elever i behov av särskilt stöd, det *relationella* och det *kategoriska*, förs fram. Något av det centrala i det relationella perspektivet är att skolverksamhet ska anpassas och utformas efter elevers olika behov och stödåtgärder som ges till elever fokuserar på både elev, lärare samt lärandemiljön. Det kategoriska perspektivet har en syn på elever i behov av särskilt stöd som bärare av problem och elevers svårigheter och särskilda behov ses som kopplade till individen (Persson, 2001; Emanuelsson m.fl., 2001). Studiens problemprecisering är: Hur beskriver rektorer för fristående skolor sitt ansvar att ta

emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella och kategoriska perspektivet? Hur beskriver rektorer för fristående skolor möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella och kategoriska perspektivet? Hur beskriver rektorer för fristående skolor hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella och kategoriska perspektivet? I studien genomförs en intervjuundersökning och tre rektorer för tre fristående skolor, inom en kommun, har blivit intervjuade. Resultatet visar att rektorerna för de fristående skolorna, till övervägande del, beskriver sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd i relation till det relationella perspektivet. Rektorerna beskriver ett huvudsakligt ansvar att se till att resurser sätts in till elever och att det är av största vikt att resurserna i skolverksamheten anpassas efter eleverna och deras olika behov. Här poängterar några rektorer att skolverksamheten ska ha välutbildade lärare med hög kompetens så att de kan tillgodose elevernas behov av särskilt stöd. Rektorerna beskriver flera möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd och den nya lagen, offentliga bidrag på lika villkor, beskrivs positivt av rektorerna, då den anses kunna ge ökade möjligheter att ta emot elever. I rektorernas beskrivningar i relation till det relationella perspektivet kan det ses att rektorerna är förberedda, vill och kan anpassa och utforma de fristående skolornas verksamhet efter eleverna och deras olika behov. Ekonomin, som av rektorerna beskrivs som det största hindret, begränsar dock rektorernas möjlighet att ta emot elever i behov av särskilt stöd på de fristående skolorna och svårigheter att få rätt till bidrag betonas. Diskussionen belyser hur tidigare forskning visar att synsättet på elever i behov av särskilt stöd länge har präglats av ett kategoriskt perspektiv i skolverksamheten men att det relationella perspektivet, under senare år, har börjat träda fram i skolverksamhetens synsätt. Detta synsätt eller perspektiv framgår i den här studien vara det starkast framträdande i rektorernas beskrivningar av sitt ansvar, möjligheter och hinder att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Något som vidare är påfallande är hur rektorerna på de fristående skolorna beskriver ekonomin som en central faktor för både ökad möjlighet men även som det största hindret att ta emot elever i behov av särskilt stöd. Lagen offentliga bidrag på lika villkor framhålls positivt av rektorerna och anses kunna underlätta möjligheten för de fristående skolorna att få tillgång till bidrag från kommunen. Rektorerna anser därmed att lagen kan ge ökade möjligheter att ta emot elever i behov av särskilt stöd.

Referenslista

Börjesson, M. (1997). *Om skolbarns olikheter – Diskurser kring »särskilda behov« i skolan – med historiska jämförelsepunkter*. Stockholm: Skolverket. ISBN 91-88373-53-3

Degsell, C. (2005). Från folkskola till 2000-talet. I C. Degsell, G. Nygren, S. Engström, L. Hammarberg, & K. Wahlström, *Handikapp i skolan – Det offentliga skolväsendets möte med funktionshinder från folkskolan till nutid* (pp. 7-56). Stockholm: Skolverket. ISSN 1103-2421

Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-01280-2

Emanuelsson, I., Persson, B., & Rosenqvist, J. (2001). *Forskning inom det specialpedagogiska området – En kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket. ISBN 91-89314-25-5

Furberg, K. (2005). Elever med särskilda behov eller elever i behov av särskilt stöd – Spelar det någon roll hur vi säger?. I E. Alerby (Red.), *Skola för alla – vad innebär det? En belysning av några specialpedagogiska perspektiv* (pp. 9-32). Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation. ISSN 1401-0593

Hammarberg, L. (1998). *Elever i behov av särskilt stöd – En temabild utgiven av Skolverket*. Stockholm: Skolverket. ISBN 91-88373-91-6

Isaksson, J. (2009). *Spänningen mellan normalitet och avvikelse – Om skolans insatser för elever i behov av särskilt stöd*. (avhandling för doktorsexamen, Umeå universitet). ISBN 978-91-7264-857-9

Larsson-Swärd, G. (1999). *Åtgärdsprogram – för barn med behov av särskilt stöd*. Andra uppl. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-00948-8

Liljegren, B. (2000). *Elever i svårigheter – Familjen och skolan i samspel*. Andra uppl. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-01291-8

Ogden, T. (2001). Beteendestörningar hos barn och ungdomar. I A-L. Rygvold (Red.), *Barn med behov av särskilt stöd* (pp. 84-124). Tredje uppl. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-01561-5

Patel, R., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Tredje uppl. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-02288-3

Persson, B. (2001). *Elevens olikheter – och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber AB. ISBN 91-47-05109-4

Persson, B., & Andreasson, I. (2003). *Kartläggning av åtgärdsprogram och särskilt stöd i grundskolan*. Stockholm: Skolverket. ISBN 91-85009-48-2

Persson, B., Andreasson, I., & Heimersson, M. (2005). *Elever som behöver stöd men får för lite*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. ISBN 91-85128-71-6

Regeringens proposition 2008/09:171. Offentliga bidrag på lika villkor. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Skolverket. (2008). *Allmänna råd och kommentarer – För arbete med åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket. ISBN 978-91-85545-38-4

Tideman, M., Rosenqvist, J., Lansheim, B., Ranagården, L., & Jacobsson, K. (2004). *Den stora utmaningen – Om att se olikhet som resurs i skolan*. Halmstad och Malmö: Högskolan i Halmstad och Malmö högskola. ISBN 91-89068-16-5

Utbildningsdepartementet. (2009 a). *Sammanfattning: Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (Ds 2009:25)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Utbildningsdepartementet. (2009 b). *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (Ds 2009:25)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Utbildningsdepartementet. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet – Lpo 94*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. ISBN 978-91-85545-13-1

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer – inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. ISBN 91-7307-008-4

Österlind, K. (2008) *Särskilt stöd i grundskolan – En sammanställning av senare års forskning och utvärdering*. Stockholm: Skolverket. ISBN 978-91-85545-37-7

Internet

Friskolornas riksförbund. (2009). *Vad är en fristående skola?*

http://www.friskola.se/Ga_i_friskola_Vad_är_en_fristående_skola_DXNI-174692.aspx

Hämtad: 2009-12-04

Grundskoleförordningen (1994:1194)

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1994:1194>

Hämtad: 2009-11-10

Riksdagen – Utbildningsutskottets betänkande 2008/09:UbU13

<http://www.riksdagen.se/Webbnav/index.aspx?nid=3120&doktyp=betankande&bet=2008/09:UbU13>

Hämtad: 2009-11-27

Skolfront – ”Barnen som sorteras bort”

<http://www.ur.se/Global/Templates/Asx.aspx?ProductID=149622>

Hämtad: 2009-11-09

Skollagen (1985:1100)

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>

Hämtad: 2009-11-09

Skolfront Special – Uppföljning av reportaget ”Barnen som sorteras bort”

<http://www.ur.se/Global/Templates/Asx.aspx?ProductID=153907>

Hämtad: 2009-11-09

Skolverket – om grundskoleförordningen

<http://www.skolverket.se/sb/d/155/a/1032>

Hämtad: 2009-11-10

Skolverket – om läroplanen

<http://www.skolverket.se/sb/d/468>

Hämtad: 2009-11-10

Skolverket – om skollagen

<http://www.skolverket.se/sb/d/777>

Hämtad: 2009-11-10

Undersökning av Skolfront och Skolministeriet – Så gjorde vi

<http://www.ur.se/Skolfront/Titta-pa-Skolfront/Skolfront-special/Barnen-som-sorteras-bort/Artiklar/Sa-gjorde-vi/>

Hämtad: 2009-11-09

Tidskrifter

Nilholm, C. (2005). Specialpedagogik – Vilka är de grundläggande perspektiven?.
Pedagogisk forskning i Sverige, 2, 124-138. ISSN 1401-6788

Bilaga

Intervjufrågor

Inledande frågor

1. Hur länge har du varit rektor för denna friskola?
2. Hur många elever är placerade på denna skola i dagsläget? (enbart grundskolan och förskoleklass)

Centrala frågor

3. Hur många elever i behov av särskilt stöd är placerade på denna skola i dagsläget? (enbart grundskola och förskoleklass)

Följdfråga: Om nej, vad är anledningen till att det inte finns några elever i behov av särskilt stöd i grundskolan och förskoleklassen?

Följdfråga: Vilket/vilka stöd är de eleverna som är placerade i skolan, i behov av? (Handikappsanpassat, extra lärarresurs, assistent, läromedel osv.).

4. När er skola tar emot en elev, som ni vet, är i behov av särskilt stöd. Hur går då processen till? (Rektor som fattar beslut?)
5. Hur ser du som rektor på vilka möjligheter det finns för er skola att ta emot en elev i behov av särskilt stöd? Ge gärna några konkreta exempel
6. Anser du, som rektor, att skolan **har** de resurser som krävs för att ta emot en elev i behov av särskilt stöd? Det vill säga är ni förberedda för att ta emot en elev i behov av särskilt stöd? Ge gärna några konkreta exempel
7. Vilka resurser, anser du som rektor, **krävs** för att ta emot en elev i behov av särskilt stöd? Ge gärna några konkreta exempel (Ekonomi, bidrag, personal etc.)
8. Hur ser du som rektor på vilka hinder det finns för er skola att ta emot en elev i behov av särskilt stöd? Ge gärna några konkreta exempel
9. Vilka fördelar ser du med att ta emot en elev i behov av särskilt stöd?
10. Kan du se några nackdelar med att ta emot en elev i behov av särskilt stöd?

Avslutande fråga: Vision

11. Ser du, som rektor, möjligheter att ta emot (fler) elever i behov av särskilt stöd i framtiden? Ge gärna några konkreta exempel

Följdfråga: Om nej: Vad grundar du detta på? / Varför anser du detta?